

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Економічна аналітика

**05 Соціальна та поведінкові
науки**

051 Економіка

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Економічна аналітика глобальних проблем сталого розвитку»

здобувачки Колінько Карини Володимирівни _____
(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Колядич О. І.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

В.о. завідувача кафедри: д.е.н., проф. Кириленко В.І.

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	3
1.1 Здійснення аналізу генези та розвитку концепції сталого розвитку.....	3
1.2 Визначення пріоритетності цілей сталого розвитку.....	5
1.3 Класифікація та характеристика основних глобальних проблем та їх проекції на економічну сферу.....	8
1.4 Інструментарій та методика вирішення загальних проблем сталого розвитку	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	15
2.1 Економічна аналітика впливу зміни клімату на економічне зростання та довкілля.....	15
2.2 Економічні параметри бідності та гендерної нерівності у міжнародному та національному масштабах.....	20
2.3 Аналітична оцінка впливу війни в Україні на демографічну, економічну та екологічну ситуацію	31
РОЗДІЛ 3. СУБ'ЄКТНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	47
3.1 Рекомендації щодо стратегії сталого розвитку малого підприємства.....	47
3.2 Оцінювання ефективності інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку.....	51
3.3 Аналітика величини впливу держави, приватного бізнесу та громадських організацій на вирішення глобальних проблем сталого розвитку.....	53
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Сьогодні світ стикається з ще більшою кількістю глобальних проблем сталого розвитку, що створюють загрозу існуванню людству. Такі проблеми потрібно вирішувати якомога раніше і спільними зусиллями, адже зміна клімату, зростання бідності та нерівності, виснаження природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища впливають на все живе на цій планеті. Особливо це актуально для України, адже ці проблеми були і раніше, а зараз, в умовах війни, вони тільки активно посилюються.

Тему проблеми сталого розвитку у свої працях досліджували такі українські науковці як Лелеченко А. П., Балджи М.Д., Біла С.О., Куюн С. І., Радишевська З.М. та інші, щодо іноземних представників цієї проблематики то це: Вільям Нордхаус, Джозеф Стігліц, Джеймс Роукс, Дани Родрік.

Також дана тема активно досліджуються міжнародними організаціями такими як Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку та інші, які проводять аналітику і моніторинг проблем по всьому світу, проте з кожним роком викликів стає все більше, і недостатньо критичного аналізу цих проблем саме з боку країн, де відбуваються ці проблеми. Так іноземний аналіз, наприклад України, може не враховувати певні аспекти і цінності, тому дана робота є економічною аналітикою в першу чергу глобальних проблем, які стосуються України у порівнянні з усім світом.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є аналіз глобальних проблем сталого розвитку та відповідного інструментарію в їх вирішенні. Основними завданнями роботи є:

- дослідити теоретичні засади аналізу глобальних проблем сталого розвитку;
- оцінити суб'єктно-інструментальні параметри вирішення глобальних проблем сталого розвитку та надати відповідні рекомендації;
- надати оцінку впливу війни на Україну;

- проаналізувати рівень бідності та гендерної нерівності у світі й Україні.

Об'єктом дослідження є глобальна та національна сфери сталого розвитку.

Предметом дослідження є концептуальні та прикладні засади економічного вирішення глобальних проблем сталого розвитку.

Методологія дослідження. При написанні дипломної роботи було використано теоретичні та емпіричні методи. Так у першому розділі при дослідженні теоретичних засад аналізу глобальних проблем були використані методи історичного, описовий та термінологічний принцип. Далі у другому аналітичному розділі були методи емпіричного спрямування такі як: опис, статистика, причинно-наслідковий та порівняльний аналізи, графічний. В останньому третьому розділі, під час дослідження інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку було використано методи узагальнення, припущення.

Значущість дипломної роботи: можна розглядати як з теоретичної сторони, а саме як розширену та узагальнену теорію про становлення сталого розвитку, розвиток концепцій, оцінку стану глобальних проблем сьогодні у порівнянні з минулим. Практична значущість полягає у тому, що результати роботи, а саме: аналітичні оцінки в роботі, порівняння інструментів подолання проблем сталого розвитку, економічна аналітика зміну клімату, розробка рекомендацій щодо стратегій сталого розвитку, можуть бути використано як для створення стратегій подолання глобальних проблем сталого розвитку країни та бізнесу, так і для подальшого дослідження у цій тематиці.

При створенні інформаційної бази дослідження було в основному використано праці науковців, статистична та аналітична інформація Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства економіки України, Верховної Ради України та інших державних структур. Використана інформація з відкритих веб-ресурсів, конференцій, статей та звітів міжнародних організація таких як: Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, та інших статистичних державних іноземних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1 Здійснення аналізу генези та розвитку концепції сталого розвитку

У ХХІ столітті можна визначити, що переважаючою ідеологією є концепція сталого розвитку [1]. Це виходить з того, що населення планети все більше цікавляться становищем екології та добробутом населення як зараз, так і в майбутньому, для інших поколінь.

Дослідження більшості підходів до тлумачення “сталий розвиток” (англ. sustainable development) продемонстрували, що наразі остаточного визначення, яке б задовільнило б усіх, немає, хоч і існує безліч власних трактувань [2].

Тлумачення «сталий розвиток» було вперше застосовано в 1972 році на Першій Всесвітній Конференції з навколишнього середовища в Стокгольмі. На конференції Організації Об'єднаних Націй у 1992 році з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро це тлумачення було використано «як назва нової концепції людського існування. Концепція сталого розвитку була визначена як спосіб подолання основних екологічних загроз усій цивілізації. Ці загрози були виявлені в контексті теоретично обґрунтованої небезпеки» [3, с. 25].

Тлумачення “сталий розвиток” офіційно визнано перекладом тлумачення “sustainable development”, повний переклад якого може бути “життєздатний” або “тривкий розвиток”, а розширене його тлумачення – самопідтримуваний розвиток [4, с.36].

Концепція сталого розвитку враховує екологічні загрози, які в більшості були створені внаслідок розвитку людства, на відміну від економічного зростання,

яке тільки передбачає використання ресурсів для забезпечення добробуту населення. Всесвітню стратегію охорони природи, підготовленою Міжнародною спілкою охорони природи можливо брати за початок стратегії сталого розвитку. З основного у стратегії йшлося про те, що розвиток населення, пов'язаний прямо пов'язаний із некалошнім середовищем, і не повинен шкодити йому. Стратегія закликає до гармонії людей із природою, і заохочує переглянути свої установки [5, с. 285].

Економіст та науковець Герман Дейлі є творцем інноваційної економічної теорії сталого розвитку, він надає визначення “сталому розвитку” як зважений, гармонійний та неконфліктний прогрес для всіх країн і цілої планети. Що в свою чергу означає створення суспільством планів, щодо реалізації розвитку, з урахуванням впливу цього розвитку на планету, окремих верств наслання, зі збереженням для кожної людини [6, с.115].

Сталий розвиток є багатогранним процесом, і відповідно постійне його вивчення, дало змогу виокремити основні напрямки економічного процвітання країн, яке почалось з моменту формування світової системи капіталістичних відносин на початку нової епохи, близько XV–XVI століть. Довгий час люди вважали необхідним захистити природу, через її безкінечні ресурси для власного розвитку [7].

Таким чином, можемо звернутись до обґрунтування Т. Куном [8] якісно нової теоретичної конструкції, який зміг об'єднати усю сукупність теоретичних поглядів на певну науково-практичну проблему. Дана конструкція стала важливим кроком концептуального осмислення сталого розвитку через призму його рушійних сил, механізмів і векторної спрямованості.

Виокремлення еволюції будь-якої парадигми має в основному 3 етапів за критеріями масштабу та глибини розв'язуваних наукових проблем:

- Допарадигмальний етап, що включає накопичення передумов для формування парадигми;
- етап парадигми, під час якої відбувається розвиток за ключовими напрямками парадигми;

- етап нормальної науки, що характеризується домінуванням парадигми в теоретичному обговоренні тієї чи іншої наукової проблеми.

На основі методологічної праці Т. Куна пропонуємо узагальнену схему етапів походження концепції сталого розвитку (Див. Додаток А).

Допарадигмальний етап охоплює період кінця XV ст. і до початку 1970-х років було напрацювання і дослідження ідей сталого розвитку, який не мав як такого практичного значення. У той же час є досить багато концепцій, які містять екологічні складові, а сам економічний механізм суспільного розвитку містить інструментарій забезпечення добробуту та задоволення економічних потреб та інтересів економічної людини.

Класична економічна теорія мала певне значення у формуванні вихідної теоретичної бази досліджень сталого розвитку особливо з XVIII ст.. Фізіократи спрямували свою увагу на дослідження виробництва і землі, і вважали їх найголовнішими складовими частини економічного процесу. Їх внесок на розвиток теорії сталого розвитку полягає в підтвердженні наукової ідеї про те, що людська праця поєднується з природними ресурсами у формі земельної ренти для створення чистих продуктів.

Таким чином, саме з 1992 р. розпочалася третя фаза в еволюції теоретичних дискусій з проблем сталого розвитку – звичайна наукова фаза за підходом Т. Куна. Він характеризується домінуванням парадигми зеленої економіки. Цей етап можна розділити на два періоди: період розробки зеленої економічної парадигми (1992–2009 рр.) та період формування нової парадигми (з 2010 р. і дотепер).

1.2 Визначення пріоритетності цілей сталого розвитку

У 1992 році Україна взяла участь у саміті Організації Об'єднаних Націй у Ріо-де-Жанейро, де продемонструвала своє рішення створювати майбутнє за ідеями

сталого розвитку. Важливий документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку до 2030 року», який був схвалений країнами-членками ООН на Саміті ООН у 2015 році. Голови держав встановили порядок денний світового розвитку на період після 2015 року та визначили 17 глобальних цілей сталого розвитку, які охоплюють 169 завдань та 240 індикаторів.

Прийняття 17 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року та перехід України на більш інновацій моделі сталого розвитку було потрібно через застарілість і неактуальність Стратегії сталого розвитку "Україна-2020".

Метою прийняття "Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року" є допомога країні у переході на сталий шлях розвитку. Дана стратегія передбачає організацію законодавства, інституцій та установ, щоб забезпечити перехід. Основною ідеєю залишається покращення життя людей та рівня навколишнього середовища [9].

З урахуванням специфіки розвитку України Наказом Президента №722/2019 від 30.09.2019 р. були затверджені цілі на період до 2030 року, серед яких:

- 1) подолання бідності;
- 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
- 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
- 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;
- 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;
- 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
- 8) сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;

- 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
- 10) скорочення нерівності;
- 11) забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
- 12) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;
- 13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;
- 14) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;
- 15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;
- 16) сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;
- 17) зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [10].

Гармонія між соціальними, економічними та екологічними цілями є головним аспектом сталого розвитку з метою зберігання ресурсів планети для майбутніх поколінь та підвищення якості добробуту сьогодні.

Економічний підхід передбачає розумне використання обмежених ресурсів та технологій, які допомагають економити природні ресурси, енергію та матеріали. Мета якого буде забезпечити постійний потік доходу, який не зменшує загального капіталу (фізичного, природного або людського), необхідного для створення цього доходу [11].

З екологічної точки зору, сталий розвиток має підґрунтя на збереженні цілісності біологічних та фізичних природних систем. Це в край важливо для

постійності глобальної біосфери. Із соціальної точки зору, сталий розвиток спрямований на розвиток людей в цілому, зберіганні культурних систем, та зниження кількості конфліктів у світі. Люди повинна взяти відповідальність за свої дії і контролювати їх виконання. Важливо також впроваджувати вільність самовираження та думок, толерантність і рівність [11].

Хоча цілей всього 17, кожна країна має свої пріоритетні цілі в залежності від ситуації в цілому. Так наприклад у світі загально можна вважати, а також за дослідженням компанії KPMG щодо звітності про сталий розвиток, що першочерговими глобальними цілям є: ціль 8: забезпечення сталого економічного зростання та гідної праці для всіх; ціль 13: боротьба зі зміною клімату; ціль 12: забезпечення відповідального споживання і виробництва; ціль 7: забезпечення доступної та чистої енергії; ціль 9: створення стійкої інфраструктури, сприяння сталій індустріалізації та інноваціям [12].

Якщо ж розглядати первинні цілі в Україні, то можна виокремити такі цілі як: ціль 1: подолання бідності, ціль 2: подолання голоду, ціль 16: сприяння миру, забезпечення доступу до правосуддя і створення ефективних інституцій, ціль 3: забезпечення міцного здоров'я та сприяння благополуччю.

1.3 Класифікація та характеристика основних глобальних проблем та їх проекції на економічну сферу

Український вчений Вернадський у 20-му столітті вперше звернув увагу на загрозу глобальних проблем нашого часу. Він стверджував, що людям необхідно більше думати в глобальному масштабі, а не розглядати власні потреби і проблеми. Наукова концепція Вернадського про перетворення біосфери в ноосферу фактично розглядає глобальні проблеми сучасності через призму філософських, політичних, наукових та економічних аспектів [13, с. 15].

У середині 20-го століття коли більшість країн досліджували наслідки глобальних змін, в той же час з'явився новий термін "глобалістика", який об'єднав ідеї вчених різних спрямувань, таких як природознавство, філософія та представники різних наукових шкіл [14, с. 89].

Норвезький соціолог Й. Галтунг відокремлює, що Земля зіткнулась з 4 серйозними проблемами, починаючи з другої половини XX століття: криза насильства та загроза тероризму, криза відторгнення соціальних груп та загроза недотримання прав людини, загроза бідності, криза виснаження природних ресурсів [14, 89].

У світі де соціальні та природні фактори тісно пов'язані між собою, соціальний прогрес можливий лише за подолання глобальних проблем [15].

Як соціальний процес глобальний проблеми потребують класифікації, існує не одна представлена класифікація проблем, проте найпоширенішою класифікацією є поділ на 2 великі групи.

Першою групою можна визначити ті проблеми, які пов'язані із взаємодією між людиною та природою:

1. Проблеми, пов'язані з населенням планети та його життєзабезпеченням, такі як енергетичні, сировинні, продовольчі проблеми, а також демографічні проблеми.
2. Екологічні проблеми, які включають захист довкілля.
3. Проблеми, пов'язані зі стихійними лихами та їх наслідками.
4. Проблема освоєння Світового океану і космосу та їх використання в інтересах людства.

Друга група проблем зосереджена на стосунках між людьми:

1. Проблема уникнення ядерної війни та знищення цивілізації.
2. Проблема зменшення відсталості в економіці та культурі країн, що розвиваються.
3. Проблема збереження та розвитку духовного середовища, підвищення духовної культури.
4. Проблема покращення освіти та інформаційного забезпечення.

5. Проблема боротьби зі злочинністю, наркоманією та іншими негативними соціальними явищами.

6. Проблема міжнародного тероризму.

7. Проблема боротьби з небезпечними хворобами.

8. Проблема збереження світового миру [14, с. 90].

У той же час науковець та віце-президент Світового банку Жан Франсуа Рішар у власному виданні “На переломі: Двадцять глобальних проблем – двадцять років на їх вирішення” (2002 р.) надав класифікацію глобальних проблем сучасності у такому форматі як поділ проблем на 3 групи: екологічні, економічні та соціальні, проблеми управління світлом [16, с. 64].

Хоча існує багато варіантів класифікацій сучасних глобальних проблем, можна узагальнити, що всі вони мають спільну причину як соціальні явища. Можна виокремити 2 основні причини цих проблем: 1) Збільшення дискусій і конфліктів між країнами, що спричиняють війни, проблеми демографії, поширення небезпечних хвороб та тероризму;

2) конфлікт людини та природи, що призводить до проблем з природними ресурсами, екологією, енергетикою та продовольством.

1.4 Інструментарій та методика вирішення загальних проблем сталого розвитку

Політика сприяння сталому розвитку реалізується за допомогою конкретного набору інструментів. Ефективний вибір та використання методів, спрямованих на стимулювання сталого розвитку, фактично спрямовано на досягнення високого рівня сталого розвитку в цілому Україні.

Тому важливий вибір відповідного інструментарію стимулювання, який допоможе досягти максимальної економічної, соціальної та екологічної ефективності, що наблизить населення до досягнення стратегічних цілей.

Інструменти механізму стимулювання сталого розвитку повинні відповідати основним принципам вибору, стимулюючих заходів, тобто відповідати принципам відбору інструментів стимулювання.

Основні принципи відбору інструментів механізму стимулювання сталого розвитку можуть бути такими: 1) ефективність – результати соціальних, економічних та екологічних методів та інструментарію повинні досягатись на максимум, при мінімальних затратах; 2) гнучкість – повинна бути постійна та швидка реакція на соціальні, економічні та екологічні внутрішні та зовнішні зміни; 3) справедливість – наслідки використання інструментів мають розподілятись об'єктивно та рівно; 4) пріоритетність – при застосуванні інструментів стимулювання, важливо, щоб вони були основними під час реалізації політики стимулювання; 5) довгостроковість – вибір і застосування інструментів здійснюється з орієнтиром на розрахунок довгострокових стимулів, що націлені на сприяння досягнення високих соціальних, економічних та екологічних параметрів розвитку країни; 6) інформативність – повинна бути присутня об'єктивна інформація про стимулюючі заходи для обґрунтування застосування тих чи інших інструментів; 7) відповідність ознакам сталості – інструменти стимулювання певного типу політики стимулювання сталого розвитку повинні відповідати ознакам сталості [17].

Загальноприйнятим критерієм сталого розвитку є стійкість, тобто такий стан соціально-економічної системи, який здатний зберігати рівновагу. Головною умовою сталого розвитку є досягнення ринкової рівноваги, коли процеси деструкції і відновлення, розпад і з'єднання, розподіл і інтеграція не мають дисбалансів. Найсучаснішим підходом до дослідження ринку є теорія хаосу. На жаль, її здобутки несумісні з класичною наукою, адже висунуті наукові гіпотези повинні бути підтверджені практикою, однак коли вивчається хаотична система, не можна отримати точних прогнозів і перевірити їх з часом [18].

Наявність теорії показує, що суспільство є складною системою, яка постійно знаходиться на межі хаосу. Тому, приймаючи стійкість рівноваги як головну умову сталого розвитку, доцільно сприймати її як ринкову. З цього виходить, що стійкість ринкової рівноваги має велике значення для сталого розвитку. Ринкова рівновага означає рівність попиту і пропозиції, на які впливають різноманітні фактори, спроможні стабілізувати або дестабілізувати рівноважний стан. Їх визначено як „фактори сталості” можна умовно поділити на безпосередні, які сприяють зміні кількісних параметрів системи, та опосередковані, які сприяють зміні якісних і кількісних параметрів системи одночасно [18].

Одним із ключових питань реалізації концепції сталого розвитку є формування системи індикаторів для якісної та кількісної оцінки цього складного процесу.

Економічний вимір сталого розвитку визначається на підставі 2-х глобальних індикаторів:

Перший – індекс конкурентоздатності розвитку CI (Competitiveness Index), створений організаторами Світового економічного форуму і оприлюднюється у формі «Глобального звіту про конкурентоспроможність». Цей індекс складається з таких трьох індикаторів: індикатора макроекономічного середовища (basic requirements), індикатора технологічного розвитку країни (innovation factors) та індикатора «чинників, що підсилюють виробництво» (efficiency enhancers). Кожен з цих індикаторів обчислюється на основі використання 9 наборів даних макроекономічних показників, рівень розвитку інфраструктури, стан здоров'я людей, рівень їх освіти, технологічної готовності економіки, рівень ринкової ефективності та інші показники [19].

Другий – індекс економічної свободи IEF (Index of Economic Freedom), який розроблений інтелектуальним центром «Heritage Foundation». Індекс економічної свободи складається з 12 індикаторів (економічних свобод):

1) свобода ділової активності (Business Freedom); 2) прозорість торгової політики країни (Trade Freedom); 3) фіскальної політики уряду (Fiscal Freedom); 4) урядової регуляторної політики (Freedom from Government); 5) монетарної політики

(Monetary Freedom); 6) залучення капіталів та іноземних інвестицій (Investment Freedom); 7) свободи банківської і фінансової діяльності (Financial Freedom); 8) дотримання прав на приватну власність (Property Rights); 9) забезпечення трудових прав і свобод (Labor Freedom); 10) ефективність судової діяльності (Judicial Effectiveness); 11) податкове навантаження (Tax Burden); 12) державні витрати (Gov't Spending). Дванадцять індикаторів обчислюються на основі використання 50 наборів різноманітних даних економічних, фінансових, законодавчих й адміністративних аспектів [20]

Економічна свобода – це фундаментальне право кожної людини управляти її власною працею та майном. В економічно вільних суспільствах люди можуть вільно обирати роботу, які виробляти товари, які послуги надавати, витратити та інвестувати будь-як, те що саме вони хочуть [19, с. 25].

У Додатку Б визначено соціальну складову сталого розвитку за індексами благодійності, соціального прогресу, людського розвитку та знань. Вищезазначені індекси/показники розглядаються з позицій економічної, екологічної та соціальної складових частини, які є основою сталого розвитку. Наприклад глобальний індекс миру (Global Peace Індекс) характеризує рівень безпеки проживання.

Розвиток людини можна продемонструвати такими індикатори як: індекс якості життя (The Quality of Life Індекс, EIU), індекс кращого життя (Better Life Index, BLI), індекс процвітання (Legatum Prosperity Index, LPI), глобальний індекс миру (Global Peace Index, GPI), показник «валового національного щастя» (Gross National Happiness, GNH), міжнародний (глобальний) індекс щастя (Happy Planet Index, HPI) [21].

Міжнародний (всесвітній) індекс щастя HPI (Happy Planet Index) вимірює стійкий добробут для всіх. Індекс включає чотири фактори (благополуччя, довголіття, нерівність і екологічний слід) і відображає ефективне використання ресурсів навколишнього середовища для довгого і щасливого життя. Існують відмінності між уявленнями людей про щастя в багатих і бідних країнах. Для багатих людей щастя більше залежить від психічного здоров'я, фізичного здоров'я та особистих стосунків. Для останніх найголовніше – дохід [21].

Таким чином з Додатку Б можна побачити, що різні індекси розвиваються з кожним роком, і враховуються різні аспекти, проте єдиного індексу для оцінювання, що включатиме екологічний, економічний та соціальний вплив на розвиток суспільства поки що немає.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

2.1 Економічна аналітика впливу зміни клімату на економічне зростання та довкілля

Зміна клімату є однією з найбільших світових проблем, що впливають на сталий розвиток. У цьому підпункті буде проаналізовано вплив зміни клімату на економіку, зокрема на економічне зростання, добробут людей та навколишнє середовище. Зміна клімату може суттєво вплинути на економічне зростання. Зокрема, вона може вплинути на сільське господарство, рибальство, лісове господарство і туризм, які є важливими секторами економіки для багатьох країн.

Світ переживає великий шторм кліматичних, конфліктних, економічних і природних криз, які посилюють нерівність і штовхають людей до бідності. Буквально кожен має зробити свій внесок, щоб планета залишалася придатною для життя, як зараз так і для майбутніх поколінь.

Для людей у країнах, що розвиваються, зміна клімату означає підвищення цін на продукти харчування, токсичне повітря і забруднену воду. Це означає, що одна катастрофа може занурити країни в бідність, змусити людей голодувати, жити неякісно, а цілі громади-мігрувати.

За даними Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (IPCC) [22], за нинішніх умов глобальна температура до 2040 року зросте на 1,5° C вище доіндустріального рівня.

Концентрація вуглекислого газу в атмосфері Наприкінці 2021 року спостережувана концентрація вуглекислого газу (CO₂) в атмосфері перевищила референтне значення 416 частин на мільйон.

Цей парниковий газ потрапляє в атмосферу в результаті спалювання викопного палива та інших видів людської діяльності і є основним чинником зміни клімату. Вуглекислий газ залишається в атмосфері протягом тисяч років, утримуючи тепло і роблячи Землю більш гарячою, впливаючи на всі аспекти життя на Землі.

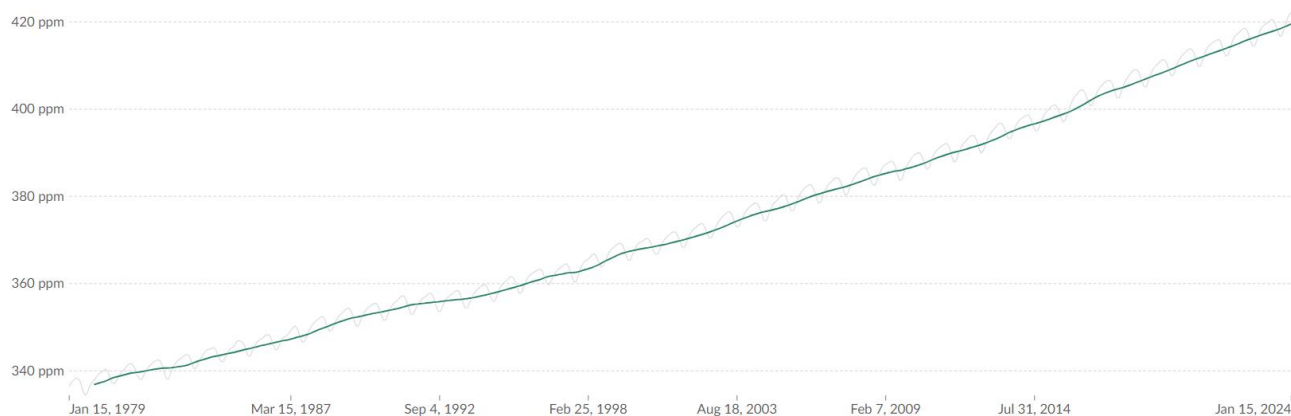

Рисунок 2.1 Глобальна концентрація CO₂ в атмосфері [23]

Концентрація CO₂ вимірюється в частках на мільйон (ppm)

Рисунок 2.1 показує, що концентрація вуглекислого газу зросла більш ніж на 100 проміле з березня 1979 року. Північна півкуля має більшу площу суші, ніж Південна, і рослини поглинають вуглекислий газ влітку. Глобальна концентрація вуглекислого газу досягає піку в Північній півкулі наприкінці зими в травні. Коли починається фотосинтез і з'являється нове листя, CO₂ поглинається, і до жовтня його концентрація падає до 7,5 частин на мільйон. Під час зими в північній півкулі фотосинтез на планеті зменшується, тому концентрація CO₂ зростає до наступного циклу. Однак антропогенні викиди CO₂ (викиди від людської діяльності) прискорюють, а не збільшують концентрацію CO₂.

Різниця ж у концентрації CO₂ між одним місяцем і тим самим місяцем рік тому (наприклад, +2,88 частин на мільйон між квітнем 2020 року і квітнем 2019 року). Це показує, що в 1970-х роках щорічне зростання становило близько 0,9 проміле, а в період з 2010 по 2019 рік зростання в середньому становило 2,4 проміле. Тенденція до зростання явно прискорюється.

Стихійні лиха, пов'язані з кліматом, такі як екстремальні температури, зливи та посухи, створюють ризики для здоров'я людей та довкілля і можуть призвести до значних економічних втрат.

Хоча економічні втрати у 2023 році вищі, кількість природних катастроф, зафіксованих цього року, менша, ніж у 2022 році. Загалом було зафіксовано 398 стихійних лих, причому найбільші економічні збитки у 2023 році спричинили землетруси (рисунок 2.2)

Рисунок 2.2 Економічні втрати від стихійних лих у всьому світі з 2002 по 2023 рік

Джерело: Розроблено авторкою [24]

Азія, дуже руйнівний регіон, який є одним з найбільш вразливих до наслідків стихійних лих. Наслідки стихійних лих мають не лише фізичний, але й в першу чергу економічний характер. Території, що постраждали від стихійних лих, потребують відбудови, яка може коштувати дорого, залежно від сили стихійного лиха. Країни з низьким рівнем доходу є більш вразливими до наслідків стихійних лих з різних причин, включаючи погану інфраструктуру, неадекватне житло і брак резервних ресурсів.

Міжурядова група експертів з питань зміни клімату прогнозує, що пов'язані з кліматом екстремальні явища стануть частішими і сильнішими в усьому світі [22]. Це може вплинути на багато секторів по всьому світу, що призведе до більших

економічних втрат. Тому малоімовірно, що пов'язані з цим економічні збитки зменшаться до 2030 року.

Майбутні витрати від кліматичних катастроф залежать не лише від частоти та інтенсивності стихійних лих, а й від низки інших факторів, таких як вартість постраждалих активів та заходи з покращення зміни клімату.

Кілька досліджень показали, що заходи з адаптації, в тому числі природоорієнтованими рішеннями, які можуть бути ефективними для зменшення впливу екстремальних погодних і кліматичних явищ [23]. Тому адаптація та управління ризиками вимагають комплексного та інтегрованого підходу. Підвищення стійкості суспільства до зміни клімату з акцентом на розбудові життєстійкості є ключовим елементом Адаптаційної стратегії ЄС, прийнятої 24 лютого 2021 року [25], яка, в разі її повної реалізації, допоможе обмежити економічні витрати від погодних та кліматичних явищ і сприятиме подоланню розриву у сфері захисту клімату.

Зміна клімату чинить серйозний вплив на здоров'я людини і системи охорони здоров'я, змінюючи статистику захворюваності та смертності. Розуміння послідовних наслідків кліматичних явищ дає цінні відомості про причинно-наслідковий зв'язок між впливом клімату і результатами охорони здоров'я.

Наслідки для здоров'я охоплюють як прямі, так і непрямі наслідки цих явищ, деякі з яких можуть бути очевидні тільки через місяці, а іноді й роки після події. До прямих наслідків належать смерть, фізичні травми, недоїдання, респіраторні та серцево-судинні захворювання, а також зараження інфекційними захворюваннями. Стрес, травми і переміщення, спричинені кліматичними катастрофами, можуть призвести до загострення психічних захворювань, таких як тривога, депресія і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Дійсно, загострення психічних захворювань є спільним наслідком усіх кліматичних лих.

Більш наочно можемо розглянути про негативні наслідки зміни клімату на здоров'я людини на рисунку 2.3. Кліматичні події часто впливають на фактори, що визначають здоров'я, такі як фізичне середовище, соціальне та економічне благополуччя. Ці кліматичні події особливо руйнівні впливають на якість повітря і

води, а також на доступність продовольства. Довгострокові та непрямі наслідки погіршення цих чинників, що визначають здоров'я, включають відставання в рості дітей через недоїдання, респіраторні та серцево-судинні захворювання через погану якість повітря, спричиненої лісовими пожежами та тривалими хвилями спеки, а також психічні захворювання, такі як посттравматичний стресовий розлад і тривожний розлад після стихійних лих.

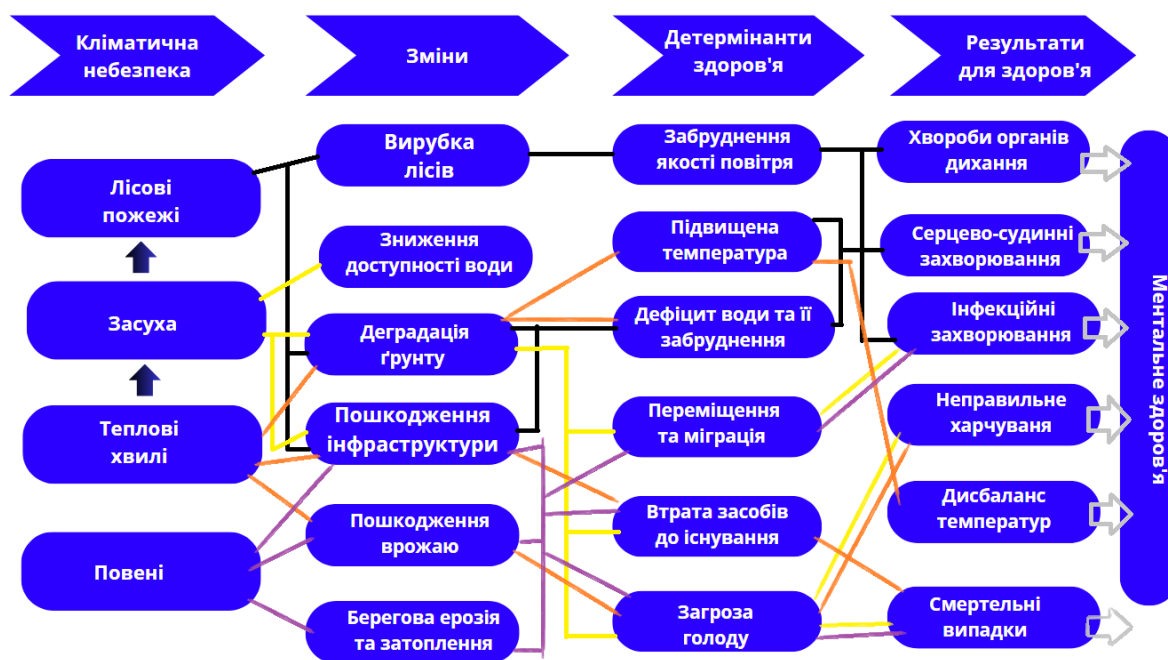

Рисунок 2.3 Негативні наслідки зміни клімату на здоров'я людини
(причинно-наслідкові зв'язки)

Джерело: розроблено авторкою за аналізом Олівера Ваймана [26]

Для стримування глобального потепління експерти рекомендують скоротити глобальні викиди вуглецю приблизно на 50% до 2030 року, більш ніж у п'ять разів більше інвестувати в низьковуглецеві енергетичні технології та енергоефективність, а також збільшити частку відновлюваної енергетики до 75-80% до 2050 року [22].

2.2 Економічні параметри бідності та гендерної нерівності у міжнародному та національному масштабах

Одна з актуальних проблем сьогодення, а також проблема з якою бореться сталий розвиток – бідність. Є частина світу, яка користується більшістю благ, а є частина, яка досить сильно відрізняється від іншої: немає повноцінного доступу до базових потреб таких як їжа, вода, електроенергія, відповідно це все пливає на їхній рівень життя. Якщо не займатись питанням бідності то в тому числі може постраждати і ціла держава. Для того, щоб оцінити та встановити параметри бідності потрібно спочатку зрозуміти як саме вона вимірюється. Адже бідність може мати різні значення, та в тому числі різні масштаби. Так поняття бідності в США, Польщі та Зімбабве буде суттєво відрізнятись один від одного, тому існує межа бідності, яку застосовують всі країни.

Межа бідності складає 2,15 доларів США на день, яку встановлює Світовий банк і використовує ООН для моніторингу крайньої бідності в усьому світі [27].

На рисунку 2.4 можемо побачити визначення частки крайньої бідності по всьому світу, яка визначається як життя нижче міжнародної межі бідності в 2,15 долара на день.

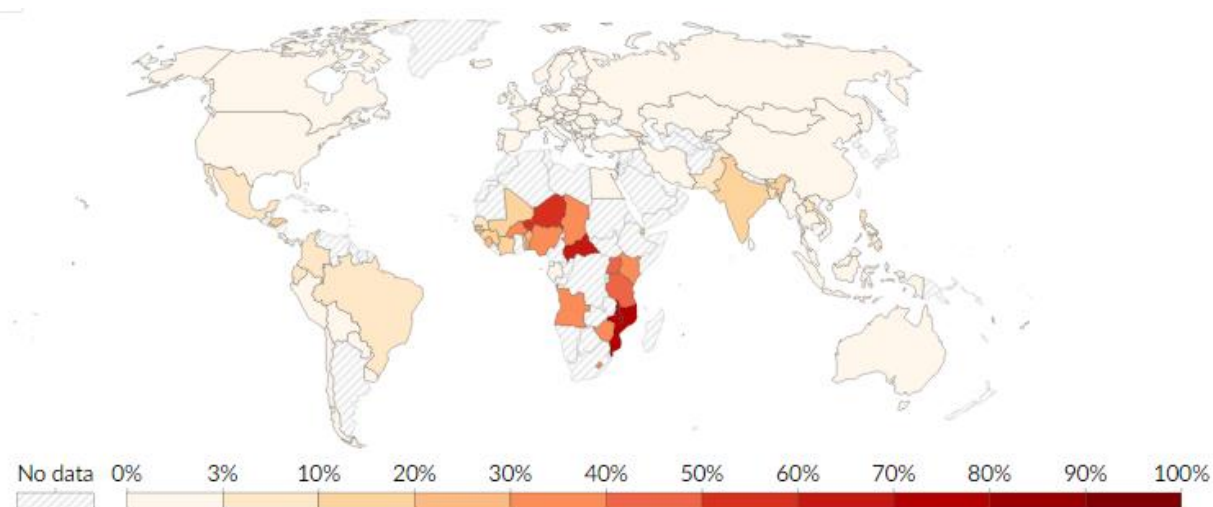

Рисунок 2.4 Частка населення, яке живе в умовах крайньої бідності, 2022 р [28]

Звернувшись до статистики можна побачити суворі реалії крайньої бідності, понад 700 мільйонів людей у всьому світі живуть менш ніж на 2,15 доларів США на день, що підкреслює важливість глобального зобов'язання щодо Цілі сталого розвитку 1 - покласти край бідності до 2030 року. Згідно з останніми статистичними даними про бідність, це складає близько 9,2% населення світу [28].

Це населення в основному зосереджене в країнах, що розвиваються, причому близько 90 відсотків тих, хто живе в умовах крайньої бідності, проживає в країнах Африки на південь від Сахари і Південної Азії, тобто в країнах 3-го світу, де відсутні базові потреби людини. На додаток до вкрай бідних, близько 26% населення світу, або близько 1,3 мільярда людей, живуть в умовах помірної бідності. Помірна бідність визначається як життя де дохід людини складає від 2,15 до 4,20 доларів США на день. Бідність не прямо, але впливає на дітей; близько половини бідних у світі - це діти віком до 18 років. Бідність має серйозні наслідки для здоров'я, освіти та загального добробуту дітей. Діти, які зростають у бідності, мають більше шансів зіткнутися з нею у дорослому віці, і це може вплинути на наступні покоління (Рисунок 2.5)

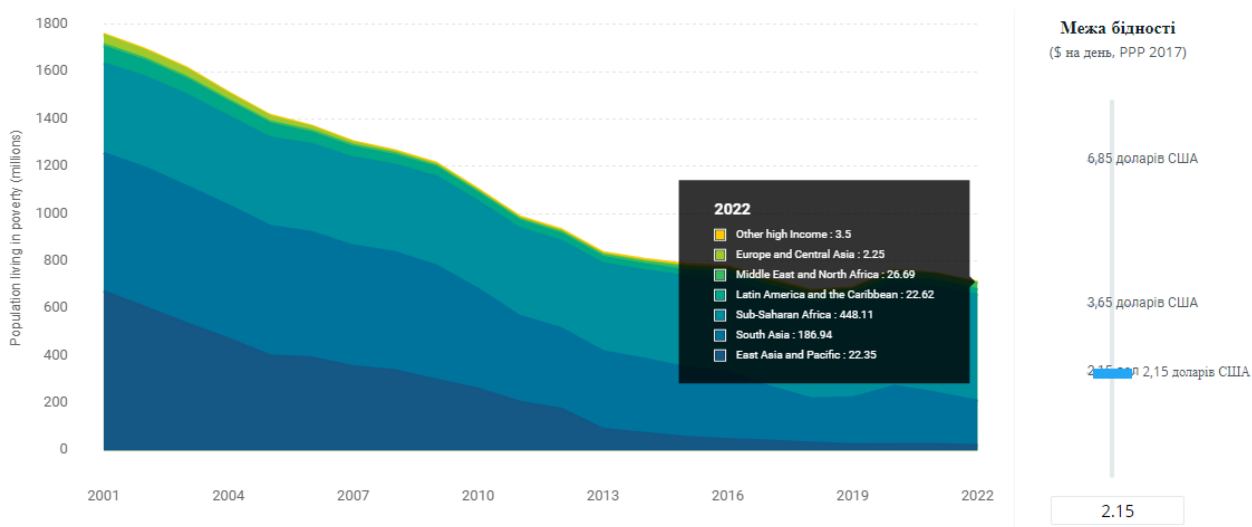

Рисунок 2.5 Межа бідності [28]

У 2022 році рівень крайньої бідності знизився в багатших регіонах порівняно з 2019 роком, але не в усьому світі. Це відображає нерівномірне і повільне відновлення економіки після пандемії в країнах Африки на південь від Сахари, де проживає більше половини крайньої бідності, тоді як у 2022 році

виникла інша глобальна проблема - вторгнення росії в Україну, що сприяла підвищенню рівня інфляції в країнах з низьким, середнім і високим рівнем доходу.

Щодо України можемо прослідкувати наступну динаміку на рисунку 2.6.

Рисунок 2.6 Рівень бідності в Україні 2002-2023 рр

Джерело: Розроблено авторкою за даними [29]

З 2002 року почалось зниження рівня бідності і так продовжувалось до 2009 року, адже світова криза 2008 року мала вплив на рівень і в Україні. За даними Світового банку, у 2006 і 2007 роках рівень бідності в Україні становив 26,60% і 26,40% відповідно, тобто був навіть вищим, ніж у воєнні роки, порівняно з 2023 – 24,20%. У 2008 році рівень бідності оцінювався у 19,30%. З того часу кількість людей, що живуть за межею бідності в Україні, зменшилася: 15,20% у 2010 році, 12,40% у 2011 році, 11% у 2012 році та 8,40% у 2013 році. 2014-2016 роки – рівень бідності знову зростає, досягнувши 15,40% у 2016 році. У 2017 році за межею бідності жили 10,80% населення України, у 2018 році - 9,40%, а в 2019-2020 роках - 7,10%. У 2021 році, до початку повномасштабної війни, рівень бідності в Україні становив лише 5,50%. Це був найнижчий показник рівня бідності за часи незалежності України. У 2022 році показник бідності зріс до 24,10%, а в 2023 – зріс до 26,40%.

Отож можемо виявити основні негативні впливи на рівень бідності в Україні: Глобальна фінансова криза 2008 року, російсько-українська війна (2014), Пандемія коронавірусної хвороби 2019, яка сповільнила зниження показника і

початок повномасштабного російського вторгнення в Україну (2022), що суттєво знизила показник на 338,9%.

Права людини розповсюджуються як на жінок так і чоловіків, проте в наших реаліях ці права часто не захищені так само, що й права чоловіків. Рисунок 2.7 показує, що рівень участі жінок у робочій силі також сильно варіюється в різних країнах світу.

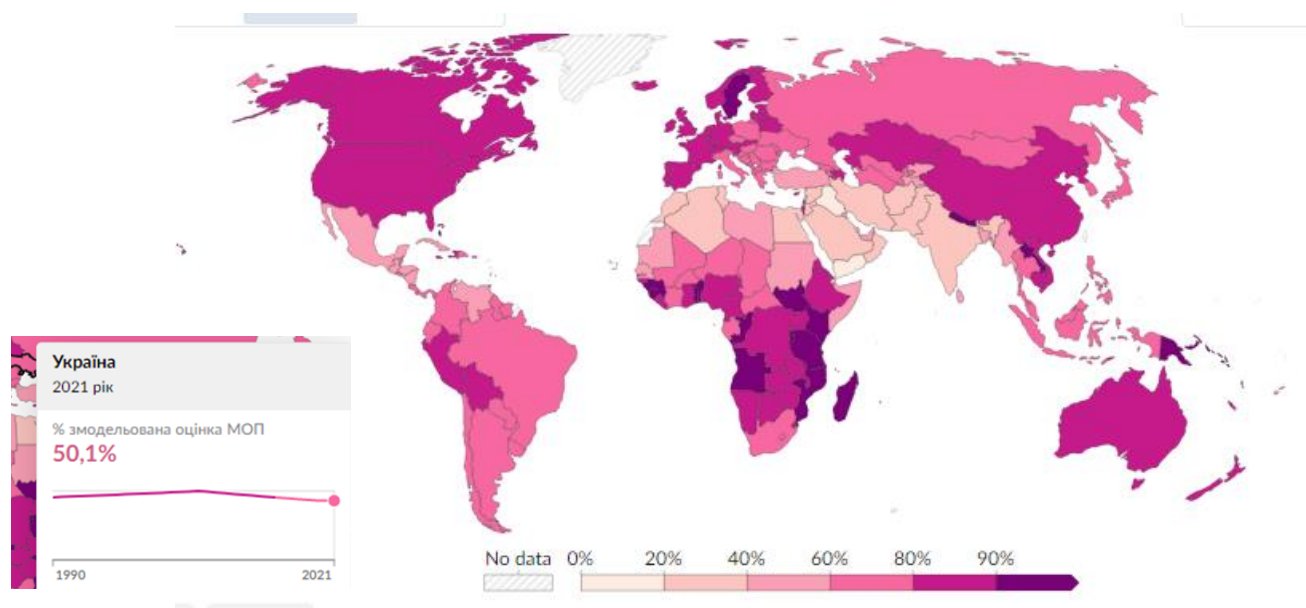

Рисунок 2.7 Співвідношення рівня участі жінок і чоловіків у робочій силі, 2021 [30]

Зазвичай частіше на ринку праці більше чоловіків, ніж жінок, адже останні в силу різних чинників залишаються бути домогосподарками, проте відбувається це не завжди так. Розглянувши рисунок 2.9, і загальну картину в цілому можна побачити, що країни мають деякі відмінності між собою. Цей коефіцієнт розраховується шляхом ділення рівня участі жінок у робочій силі на відповідний рівень для чоловіків. Рівень участі в робочій силі – це частка економічно активного населення у віці 15 років і старше. Так, більшість країн мають показник нижчий за 100%, що свідчить про низьку участь жінок у робочій силі, проте є деякі країни, мають навіть показник більше за 100% (Анголія, Південний Судан, Мадагаскар та ін.), що свідчить, що в цих країнах жінки більше беруть участь у робочій силі. Проте варто зазначити, що не завжди більша участь в робочій силі свідчить про позитивні

тенденції. Так це може означати, високу смертність чоловіків і те, що жінки виконують тяжку роботу, за необхідності і нестачі чоловіків.

Отож на рисунку 2.8 зображено індекс громадянських свобод жінок по світу, переважно більшість розвинених країн, або тих, що розвиваються мають показник більше середнього (в тому числі і Україна з показником 0,79). Проте виключенням є бідні країни, і деякі багаті з патріархальним устроєм (наприклад Китай). В цілому індекс показує, наскільки жінки вільні від примусової праці, мають права власності та доступ до системи правосуддя, а також користуються свободою пересування. Змінні варіюються від 0 до 1 (більшість прав).

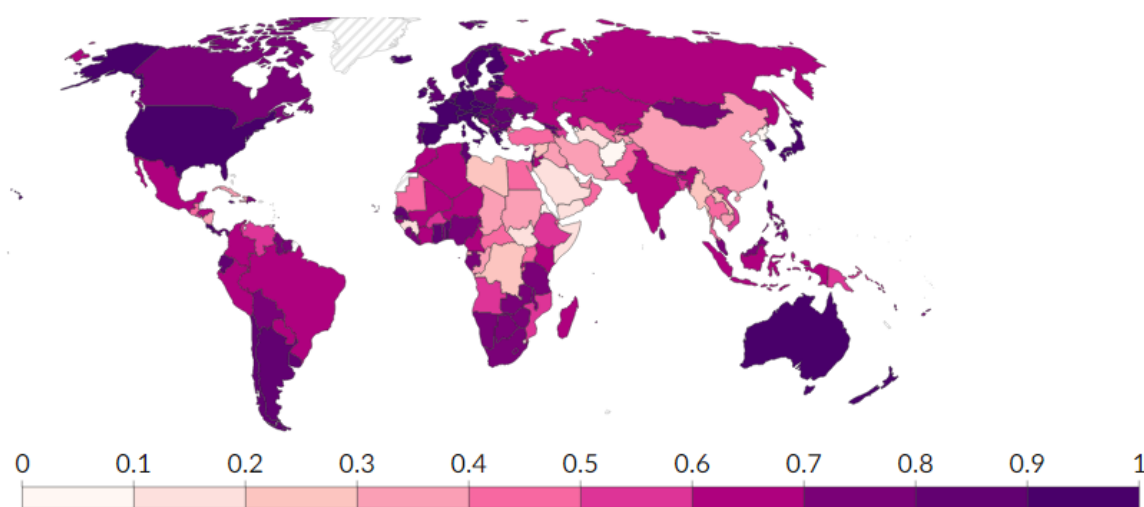

Рисунок 2.8 Індекс громадянських свобод жінок, 2022 [30]

Індекс гендерної нерівності (ГІІ) відображає гендерну нерівність у трьох вимірах - репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей та ринок праці - для такої кількості країн, для яких є дані достатньої якості. Він показує втрати потенційного людського розвитку через нерівність між досягненнями жінок і чоловіків у цих вимірах. Він варіюється від 0, коли жінки і чоловіки мають рівні можливості, до 1, коли одна стаття має найгірші можливості в усіх вимірах, що вимірюються. Значення ГІІ розраховуються з використанням асоціативно-чутливого показника нерівності, який передбачає, що індекс базується на загальному середньому значенні загальних середніх різних порядків - спочатку агрегується середнє геометричне за вимірами; ці середні значення, розраховані окремо для жінок і чоловіків, потім агрегуються з використанням середнього гармонійного за статтю [31].

На рисунку 2.9 зображено індекс гендерної нерівності по світу за 2021 рік, де можемо побачити, що як і індекс громадянських свобод жінок, так і індекс гендерної нерівності, має ту ж саму тенденцію: переважно більшість розвинених країн, мають найвищі показники, країни, що розвиваються - середні значення, бідні країни мають найнижчі показники, що свідчить про залежність, в тому числі: якщо є нерівність за статтю, то у країні є певні складнощі з розвитком, адже залученість в економічні, соціальні та політичні процеси обох статей сприяє розвитку країни в цілому.

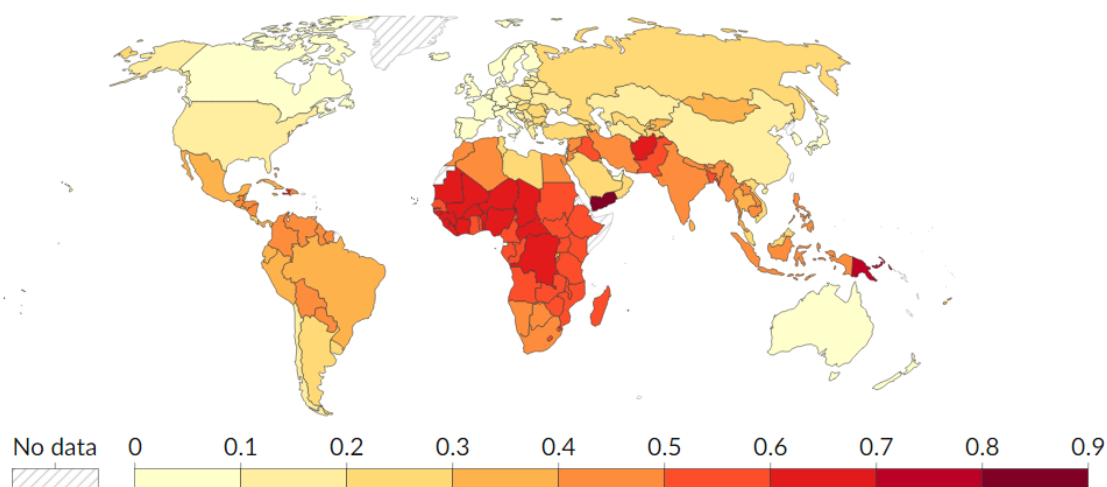

Рисунок 2.9 Індекс гендерної нерівності, 2021 [31]

Якщо в процеси включено лише одну статть, або частково дві, це зменшує кількість робочої сили для країни: недостатня доступність до освіти жінок зменшує їхні професійні можливості, що в свою чергу збільшує залежність їх від чоловіків та знижує загальну економічну ефективність країни. Саме тому країни розвинені, які продовжують зменшувати розрив нерівності серед жінок і чоловіків, мають більше вигод серед інших країн. Звісно, це не одна з причин щодо ефективності і багатства країни, проте це також дуже важливо.

Якщо розглядати Україну, то маємо наступну динаміку індексу гендерної нерівності (Рисунок 2.10).

Рисунок 2.10 Динаміка індексу гендерної нерівності, Україна

Джерело: Розроблено авторкою за даними [32]

Як видно з рисунку 2.10 Україна з часів своєї незалежності має позитивну тенденцію до зменшення показника, з 0,472 1991 року до 0,188 2022 року, що призводить до покращення ситуації в країні, проте все рівно ще є місце до зменшення показника до 0. Адже нерівність в країні зберігається не тільки на культурному рівні, а й на рівні держави (Рисунок 2.11).

Рис. 2.11 Розподіл кількості депутатів Верховної Ради України за статтю

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

Так ми можемо розглянути нерівність, яка існує в Україні в структурі державного управління, а саме розподіл кількості депутатів Верховної Ради України.

Нерівність розподілу депутатів за статтю демонструє про систему нерівність в суспільстві, де різноманітні культурні та соціальні стереотипи стають бар'єрами для жінок до доступу на політичну арену. Це в свою чергу впливає на можливість жінок впливати на прийняття рішень в суспільстві. Така низька залученість жінок в Верховні Раді України призводить до низької різноманітності в політичних процесах, наслідком якого є неповне врахування інтересів та потреб соціальних груп, що сприяє на прийняття некоректних або неповних рішень, які не враховує гендерні потреби.

Якщо розглядати економічно активне населення в Україні (Рисунок 2.12), то в першу чергу можна зазначити, що зайнятість в періоді 2000-2021 роки знизилась. Якщо розглядати більше детально то з 2000 по 2013 лише мала поступові невеликі зниження.

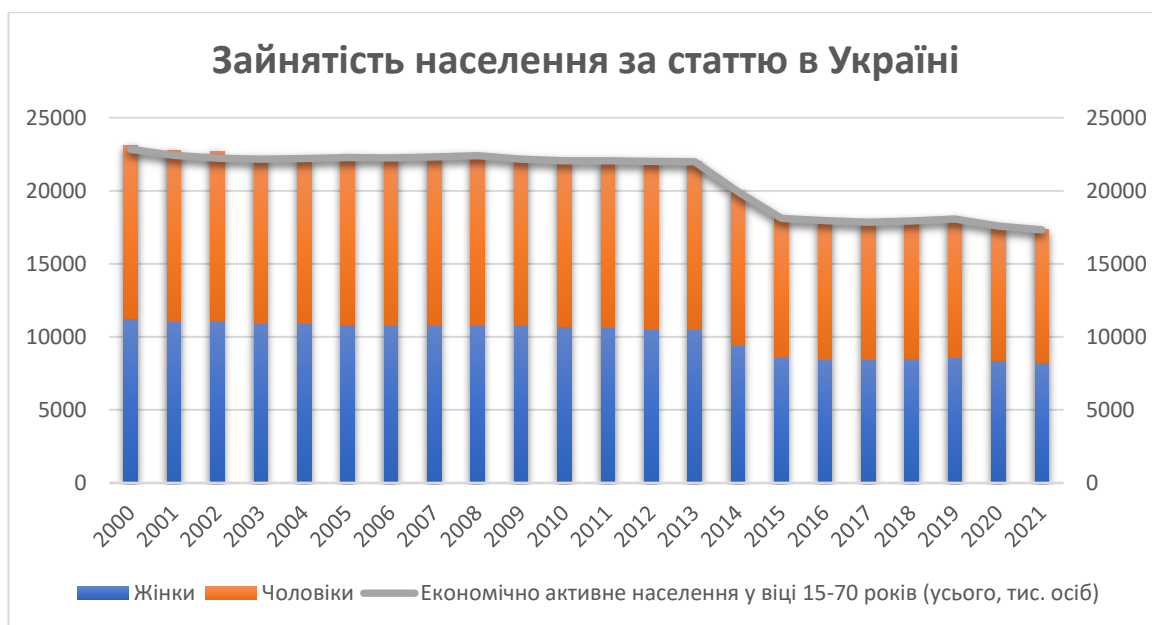

Рисунок 2.12 Зайнятість населення за статтю в Україні

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

Проте вже з 2014 відбулось різке зменшення економічно активного населення на 9,37%, що можна пов'язати з початком дій таких як: Революція Гідності(2013), Інтервенція та Окупація Криму, Війна на сході України, високий рівень еміграції населення і впливаюча з усіх подій смертність населення. Тенденція до зменшення економічно активного населення продовжувалась і далі.

З інших факторів, які б могли вплинути на падіння зайнятості може бути зниження виробництва та зростання безробіття. Економічна та політична нестабільність сприяла на різні галузі, також в той час Україна втратила власні території, які мали свою частину у ВВП. Ці регіони мали основні робочі місця були пов'язані з важкою промисловістю та видобутком.

Гендерний розрив у зайнятості зосереджує увагу на нерівні можливості для чоловіків і жінок на ринку праці. Дане питання має серйозні наслідки не лише з боку справедливості та рівності, але й з соціально-економічної. Далі розглянемо, чому гендерна нерівність у сфері зайнятості є негативним явищем і які виклики вона створює для суспільства. Гендерна нерівність у зайнятості обмежує та гальмує економічний потенціал країни. Неефективність використання людських ресурсів, обумовлена обмеженістю працевлаштуванням та вимушеним вибором роботи, яка не відповідає кваліфікації чи інтересам жінок, призводить до того, що економіка країни втрачає значну частину свого виробничого потенціалу, що призводить до зниження загального обсягу ВВП.

Нерівність також впливає на демографію. У багатьох країнах, у тому числі в Україні, рівень народжуваності є низьким, в тому числі і через економічну незахищеність жінок. Жінки можуть відкладати народження дітей або відмовлятися від них, коли відчують, що їхнє професійне майбутнє непевне або що їхня робота несумісна з материнством.

Рисунок 2.13 показує, що з 2015 року заробітна плата різко зросла як для чоловіків, так і для жінок. Це є результатом постійного підвищення мінімальної заробітної плати. У період з 2012 по 2021 рік розрив у заробітній платі між чоловіками та жінками мав несуттєве зниження: 78% і 81,6% відповідно.

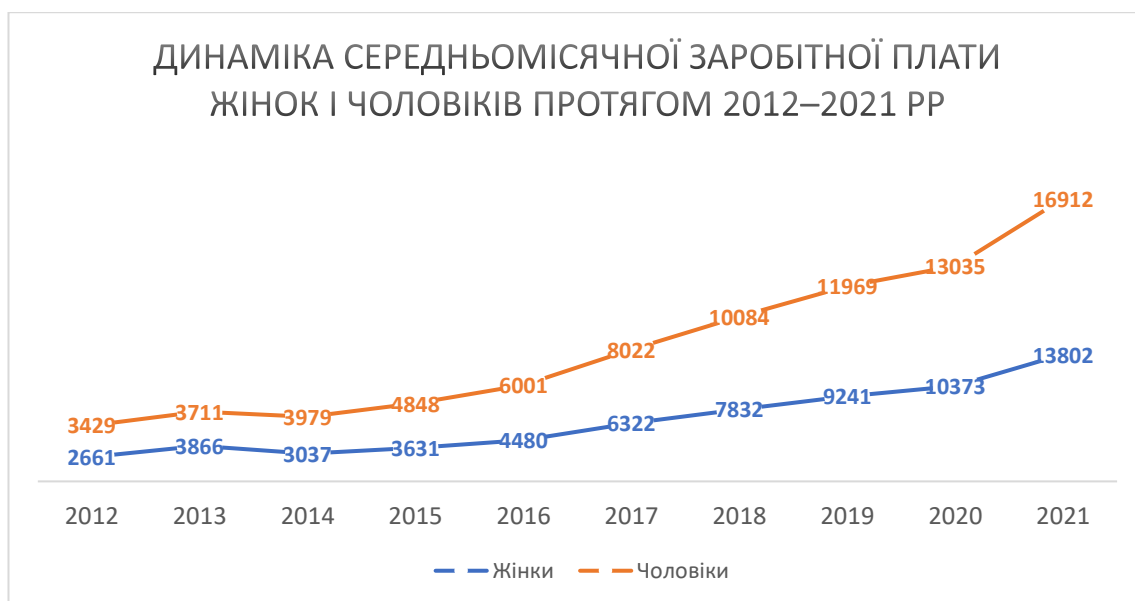

Рисунок 2.13 Динаміка середньомісячної заробітної плати жінок і чоловіків
протягом 2012–2021 рр

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

Постійний і міцний розрив в оплаті праці зумовлений складними соціально-економічними факторами та гендерними стереотипами. Основні причини, яку можуть бути:

- жінки більше зосереджені в низькооплачуваних секторах, освіта, сфера послуг та охорона здоров'я, в той час як чоловіки переважають у високооплачуваних секторах, таких як будівництво, інформаційні технології та виробництво.
- жінки частіше беруть обов'язки з догляду за дітьми, що може призвести до кар'єрного переривання, неповного робочого графіку або навіть до повного припинення кар'єри. Це може мати негативний вплив на розвиток їхньої кар'єри, досвід та оплату праці.
- жінки, які зазнають прямої чи непрямой дискримінації з боку роботодавців, можуть отримувати меншу заробітну плату за ту саму роботу, що й чоловіки.

Впливом нерівності в оплаті праці на економіку може бути:

- неефективне використання трудових можливостей жінок призводить до зниження потужностей країни. Жінки становлять значну частку робочої сили, і

їх недооцінка та недостатнє використання робочої сили обмежує економічне зростання.

- тривала підтримка постійного розриву в оплаті праці, може призвести до посиленню стереотипів про гендерну нерівність, зокрема жінок, що негативно вплине на самих жінок. Працювати потрібно заохочувати всіх, для посилення конкурентоспроможності країни цілому.

В цілому Україна зробила великі кроки у досяганні гендерної рівності за свою незалежність, проте як і більшість показників, так і загальне культурне становище потребують постійного вдосконалення в майбутньому. Особливо важливим є той фактор, що повномасштабна війна вплинула на більшість аспектів в Україні, в тому числі і на жінок, тому якщо країна хоче рухатися у русі покращення гендерної нерівності, то в першу чергу потрібно надавати можливість права голосу жіночим спільнотам.

Глобальні звіти щодо гендерного розриву з 2020 по 2022 роки [34] демонструють, що, не дивлячись на вже створене законодавство та міжнародні зобов'язання, в Україні є значний простір для покращення гендерної рівності: у 2021 році Україна посіла 103 місце зі 156 країн за рівнем участі жінок у політиці за Індексом гендерного розриву і дещо покращилась ситуація у 2022 році - 100 місце.

Проте незважаючи на початок повномасштабного вторгнення та його жакливі супутні наслідки, в 2022 році Україна прийняла Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), оновила Національний план дій щодо Резолюції Ради безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року [35] задля покращення загальної ситуації вразливих груп за умов воєнного стану.

6,2 мільйона людей складають біженці з України на момент лютого 2024 за даними організація економічного співробітництва та розвитку [36], з них щонайменше 70% це жінки з дітьми та літні люди, деінде ця цифра переважає більше 80%.

Також за даними ОЕСР , велика кількість з 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб – жінки. Існуюча допомога всередині країни, якої потребують

близько 17, млн, з якої 56% це жінки та дівчата. Сьогодні жінки мають потреби у сфері охорони здоров'я, житла, працевлаштування, освіти для своїх дітей та захисту від сексуального та гендерного насильства. Неоплачувані обов'язки жінок по догляду за хворими зросли через обмежений доступ до інфраструктури та послуг. Варто також зазначити, що близько 60 тисяч жінок нині служать у Збройних силах, Національній гвардії чи працюють у Національній поліції, у тому числі близько 5 тисяч жінок на передовій.

З огляду на вище зазначено, важливо щоб Україна не зупинялась на досягнутому, а впевнено і зважаючи на думку жінок та жіночих організацій впроваджувала нове законодавство та реформи, які б покращували ситуацій в країні, і тому числі і зважаючи на воєнний стан і час відбудови.

2.3 Аналітична оцінка впливу війни в Україні на демографічну, економічну та екологічну ситуацію

Аналізуючи стан держави України впродовж її роки незалежності, яку частково було здійснено у розділі 2, можна зазначити, що більшість показників мали тенденцію до зростання. Частково зниження відбувалися під впливом різних зовнішніх чинників (пандемія, дестабілізаційна ситуація в країні, гібридна війна), проте російське повномасштабне вторгнення в 2022 мало інший характер і масштаб ситуації. Цей виклик поставив усі сфері життєдіяльності країни у скрутне становище і мав руйнівний вплив в першу чергу на людей, екологію та економіку країни.

Щодо демографічної ситуації, то Україна з самого початку своєї незалежності мала тенденцію до зниження чисельності населення. Це відбувалось через перевищення смертності над рівнем народжуваності.

Розглянувши динаміку на рисунку 2.14, можемо побачити підтвердження вище зазначеного про спадну динаміку численності населення.

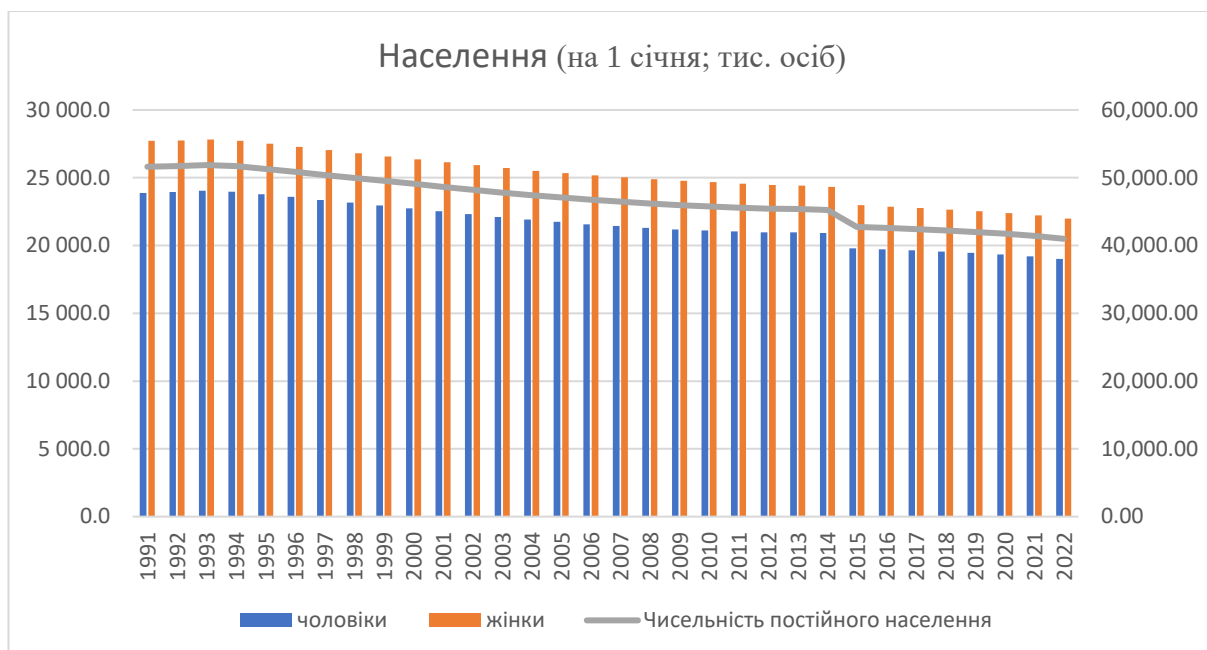

Рисунок 2.14 Динаміка населення України

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

По роках з 1991 по 2022 в цілому зберігалось поступове зменшення, найбільший за ці роки негативний стрибок відбувся після 2014 року, через втрату територій захоплених російською державою, на початку року загальна чисельність становила 45 245,9 тисяч осіб, в той час як після окупації більшості земельних одиниць Донеччини та Луганщини, а також Автономної Республіки Крим, тобто вже на початок 2015 року чисельність впала до 42 759,7 тис. осіб. Станом на 2022 рік чисельність населення складала 40 997,7 тис. осіб, у тому числі 19 007,0 тис. чоловіків (46,4%) і 21 990,7 жінок (53,6%), якщо порівнювати ці дані з 1991 роком, то чисельність населення зменшилось майже на 10 671,2 тис. осіб за 31 рік.

Щодо структури населення, то чисельність жінок переважає над чоловіками протягом всього розглянутого періоду. В цілому темп скорочення майже однаковий. (Рисунок 2.15)

Переглянувши розподіл постійного населення за окремими віковими групами на рисунку 2.17, можна зазначити, що в 2000 році загальна чисельність українців складала 49 115,0 тисяч осіб, з них велика частка населення віком від 16

по 59 років - 29 353,4 тисяч осіб, 0-15 років становило 9 571,9 тисяч осіб, і людей старшого віку 60 років і старше - 10 189,7 тисяч осіб.

Рисунок 2.17

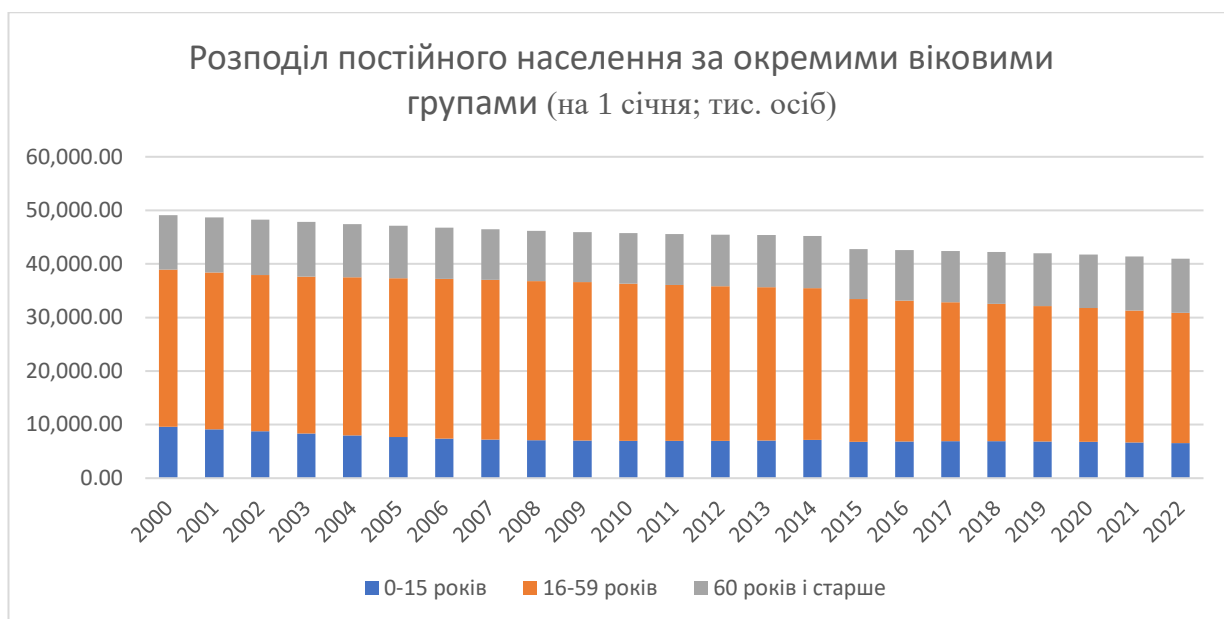

Рис. 2.15 Розподіл постійного населення за окремими віковими групами

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

За 10 років, тобто у 2010 можемо побачити наступні дані: загальна чисельність українців складала 45 782,6 тисяч осіб, тобто відбулось зменшення на 6,8%; частка населення віком від 16 по 59 років - 29 328,6 тисяч осіб, не критичне зменшення на 0,1%, а от кількість осіб 0-15 років становило 6 982,6 тисяч осіб, зменшення на 27,1% , людей старшого віку 60 років і старше - 9 471,4тисяч осіб, зменшення на 7%, що в подальшому зміниться.

Якщо ж розглядати статистику 2022 року у порівнянні з 2000, населення має наступний негативний вигляд: загальна чисельність зменшилась на 16,5% і становила 40 997,7 тисяч осіб, частка населення віком від 16 по 59 років - 24 294,9 тисяч осіб, критичне зменшення на 17,2%, кількість осіб 0-15 років становило 6 550,4 тисяч осіб, зменшення на 31,6% , людей старшого віку 60 років і старше - 10 152,4 тисяч осіб, зменшення на 0,4%, хоча людей старшого віку у порівнянні з 2000 роком зменшилась, проте якщо порівнювати з 2012 роком наприклад то відбулось збільшення на 5,6%. Це все свідчить про збільшення кількості людей віком 60 років і старше, і велике зменшення людей віком 0-15 років, що в подальшому також

викличе зменшення кількості основного працездатного віку, що може спричинити зменшення ВВП та інших показників.

Великий вплив на структуру населення і взагалі його чисельність мала війна на сході України: окупація територій, міграція населення, велика смертність. По оцінкам ООН [37, с.46] Україна має один із найшвидших темпів скорочення населення у світі, і прогноз скорочення чисельності такий, що кількість українців може зменшитись до 35 мільйонів і до 45% до 2100 року, проте дані оцінки було здійснені ще до початку повномасштабної війни в Україні, теперішні оцінки будуть мати більш негативний характер.

Чисельність населення країни переважно визначаються через природний рух, зокрема через процеси народжуваності та смертності. Українське населення вже досить довго стикається з депопуляцією, яка характеризується перевагою смертності над народжуваністю. З часів незалежності України, тобто з 1991 року народжуваність впевнено знижувалась до самого початку 2002 року, де відбулись зміни і до 2009 року вона зростала, лише виключенням став 2005 рік де народжуваність зменшилась - 426,1 тисяч осіб. З 2008 по 2013 рік, за виключенням 2010 року (497,7 тисяч народжених), кількість народжених перевищувала 500 тисяч осіб і досягла піку в 2012 році з 520,7 тис. народжених. Після цього число народжень почало знижуватись через падіння населення. (Рисунок 2.16)

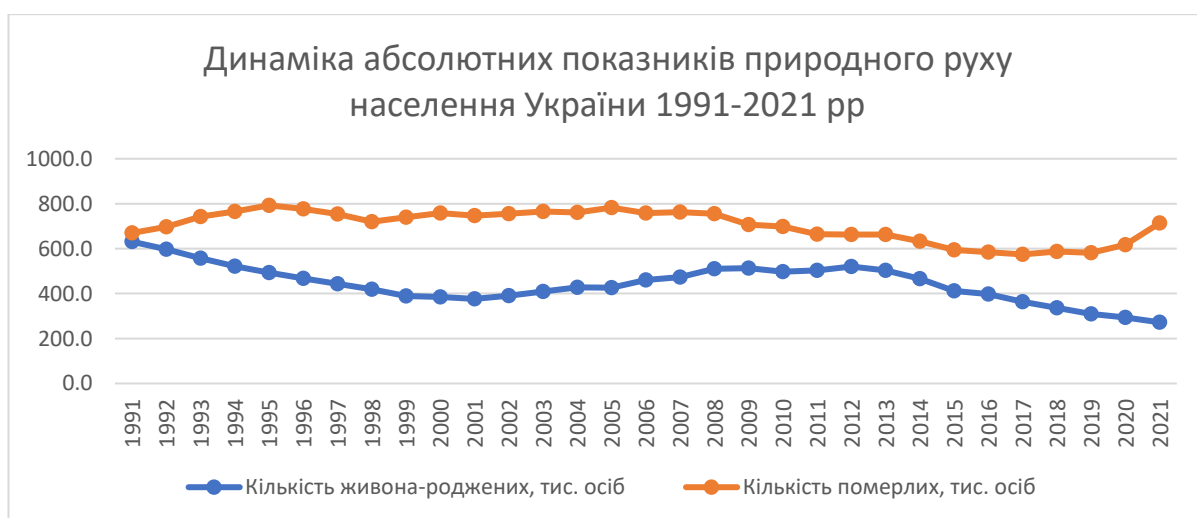

Рисунок 2.16 Динаміка абсолютних показників природного руху населення України 1991-2021 рр

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

У той же час, динаміка смертності відрізняється. Вона мала певні коливання: з 1991 року відбувалось зростання до 1995 року з піком 792,6 тисяч осіб, після чого пішла на спад до 1998 року - 719,9 тисяч осіб, і далі до 2008 коливалась від 739 до 782 тисяч осіб. Після чого смертність знизилась і досягла мінімальної точки у 2017 році – 574,1 тис. осіб. Надалі смертність зростала, і у 2021 сягнула – 714,3 тис. осіб. Після аналізу динаміки можна зазначити, що природний рух скорочувався протягом всього періоду. Максимум за все період можна визначити 1995 рік – 792,6 тисяч осіб, а мінімум 2017 рік – 574,1 тисяч осіб. В останні роки, а саме з 2018 по 2021, смертність мала пришвидшені темпи зростання.

Проте з 24.02.2022 року показники кардинально зазнали змін, через вторгнення росії в Україну: величезна кількість загиблих серед військових та цивільних, міграція населення, непередбачуваність подій в найближчому майбутньому, безпосередньо вплинули на демографічну ситуацію в країні, і надалі, можна зазначити, що чисельність населення буде знижуватись, через неясність подій в майбутньому. Оцінити кількісно населення в таких умовах важко, а подекуди неможливо остаточно, тому нарізі існують лише деякі джерела інформації з приводу кількості осіб, які вимушено мігрували до інших країн, або людей, які виїхали до більш безпечних регіонів.

За поданою інформацією Управління Верховного комісара ООН із питань біженців, станом на кінець лютого 2023 року в Європі було переміщено 5,9 мільйона людей. Наразі за останніми доступними даними на 27.03.2023 рік біженців по всьому світу 6,8 млн. За прогнозами кількість може збільшуватись і сягнути 8,3 мільйона осіб [38]. Проте вимушена міграція кардинально відрізняється від звичайної, переважною частиною біженців є жінки з дітьми.

Водночас, за інформацією Міжнародної організації з міграції, кількість ВПО в Україні зменшилась з 5,9 мільйонів на 05.12.2022 року до 5,4 мільйонів на кінець січня 2023 року. Дані вказують на поступове зменшення кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні, що початок якого був із літку 2022 року. Незважаючи на це, в Міністерстві соціальної політики України кількість ВПО, зросла з лютого 2022 року до майже 4,9 мільйонів у грудні 2022 року. Згідно зі звітом Міжнародної

організації з міграції за січень 2023 року, тривале переміщення стало поширеним, і 58% внутрішньо переміщених осіб перебували у такому стані більше 6 місяців [39].

Також за даними Офісу генерального прокурора, в цілому з 24.02.2022 року і на кінець 2023 року кількість загиблих сягнула 11673 людини, з них за 2023 рік – 2821, було зазначено, що за 2 рік війни кількість загиблих та поранених зменшилась у порівнянні з першим [40]. За останніми даними моніторингова місія ООН з прав людини в Україні перевірила, що принаймні 604 цивільних осіб було вбито або поранено в Україні у березні 2024 року, що становить зростання на 20% порівняно з лютим 2024 року [41].

Як щодо розподілу біженців за окремими віковими групами, то найбільша група це особи 18 років і старше, а саме вік 35-59 років, що складає орієнтовно 55 відсотків. Певна частина літнього віку складає 16 відсотків [42]. Виїзд більшості жінок з дітьми за кордон, служба у лавах ЗСУ жінок та чоловіків, велика смертність населення як військових, так і цивільних, все це вплинуло на зміни у статеві-віковій структурі населення України.

Варто зазначити, що росія насильно вивозить людей з окупованих територій України до своїх земель. Депортація спланована керівництвом рф: з початку лютого 2022 року по липень 2023 було зафіксовано від 2,5 по 2, 8 млн осіб, таким чином, згідно з УВКБ ООН, в російській федерації перебуває понад 2,8 мільйона громадян України, а ще 16 705 — в республіці білорусь [42]. Ці цифри не є кінцевими, оскільки війна продовжується, а російська військова влада постійно здійснює примусові депортації українських громадян і надалі. Утім інші джерела наводять інші дані — від 2,8 до 4,7 мільйонів осіб. Точно цифру кількості депортованих дітей наводить веб-сайт Діти Війни, що на підставі відкритих джерел, наданих росією, було депортовано 744 000 дітей з 24 лютого 2022 року по жовтень 2023 року [43].

Таким чином не можна остаточно назвати кількісно втрату населення України, проте певно можна зазначити, що наразі і в майбутньому країну чекає демографічна криза, і державному апарату потрібно розробляти стратегії для збільшення населення.

Війна також внесла великі зміни у функціонування економіки України, і вплинула на всі її аспекти, коливання яких досягли подекуди найнегативніших показників за всю незалежність країни.

Звіт RDNA3 (Rapid Damage and Needs Assessment), щодо оцінювання збитків та потреб, що з'явилися внаслідок початку війни РФ, оцінювальна загальна вартість реконструкції та відновлення протягом наступного десятиліття було встановлено у сумі 486 мільярдів доларів США. В кінці 2023 року прямі збитки становили 152 млрд доларів США. З основних постраждалих секторів можна виокремити: житлові будинки, сільсько-господарську промисловість, енергетику, транспорт та комерцію. Непрямими збитками від війни також є розлад економічних потоків та виробництва, та інші витрати, які складають приблизно 500 мільярдів доларів США.

Також важливим є погіршення результатів освіти та навичок працівників, ці та інші супутні ефекти будуть і надалі розповсюджуватись на більшість населення України протягом наступних десятиліть. Дослідження показують, що ці впливи на людський капітал призведуть до зниження загальної продуктивності факторів на близько 7% до 2035 року.

Результатом повномасштабної агресії росії, ВВП України впав майже на 30%, проте вже у 2023 році економіка показала покращення, що виявилось кращим за очікування Національного банку України: реальний приріст ВВП склав 5,7%, утім як очікувалося лише 0,3% [44] (Рисунок 2.17). Враховуючи даний прогноз, це ще раз нагадало, що поки триває війна остаточні оцінки та прогнози неможливі через повну невизначеність.

Потенційний вихід продукції вважається зменшеним на понад 150 мільярдів доларів США (або близько 20%) [45] у 2022 році, а значна частина продуктивних потужностей та інфраструктури України була знищена.

Рисунок 2.17 Реальний ВВП, млн. грн

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

В цілому за період, що розглядається, тобто 20 років ВВП зростає, проте варто зазначити, що його можна розділити на 2 періоди: де з 2002 по 2013 роки ВВП постійно стабільно зростає, на 121%, з 222,451 млн. грн у 2002 році до 1,404,293 млн. грн у 2013 році. Середній темп річного зростання склав близько 9,4%.

Та другий період з 2014 по сьогоднішній день: де відбулось зменшення ВВП після початку війни на сході України, у 2014 році спостерігається спад в економіці на 2,6%, а в 2015 році - на 3,8%. Але, після цього відбувається поступове відновлення економіки, і з 2016 року реальний ВВП починає стрімко зростати. Найбільше зростання відбулося в 2023 році, коли реальний ВВП зріс майже вдвічі порівняно з попереднім роком, до 5,518,062 млн. грн. За можливим власними прогнозами, можна зазначити, що країну чекає зниження ВВП у 2024 році, з подальшим зростанням, проте непередбачуваність заважає залишити остаточну думку про це.

У 2023 році економіка України показала ознаки відновлення завдяки тому, що домогосподарства та бізнес адаптувалися до умов воєнного стану і відчули вплив ряду сприятливих факторів. Це дозволило знизити темпи інфляції до 5,1%

річних у грудні. Наближення до цільового рівня інфляції було результатом взаємодії різних факторів, які зменшували тиск на інфляцію (Рисунок 2.18).

Рисунок 2.18 Індекси споживчих цін, у %

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

Якщо розглядати індекси споживчих цін за весь період, 2003 – 2023, то спостерігається коливання: з 2003 по 2008 рік індекс споживчих цін постійно зростав, досягнувши максимуму у 2008 році на рівні 122,3%. Це період відзначався стабільним економічним зростанням та збільшенням споживчих цін. Однак у 2009 році спостерігалось гостре зниження рівня інфляції до 112,3%, що можна пояснити поступовим відновленням після глобальної фінансової кризи 2008 року. З 2010 по 2013 рік індекс споживчих цін знову почав зростати, хоча і повільнішими темпами. У 2012 році інфляція навіть дещо знизилася до 99,8%.

З 2014 року спостерігається різке зростання індексу споживчих цін, що можна пов'язати з початком війни на сході України та анексією Криму російською федерацією. У 2015 році інфляція досягла піку за останні роки - 143,3%. З 2016 по 2021 рік інфляція знову почала знижуватися, що свідчить про певне відновлення економічної ситуації.

Проте у 2022 році інфляція знову стрімко зросла, досягнувши рекордного показника за останні роки - 126,6%, причиною якого стала російська агресія, а саме, зростанням цін на енергоресурси та зниженням курсу національної валюти. У 2023

році індекс споживчих цін знову знизився до 105,1%, що може свідчити про певне зниження темпів інфляції та покращення економічної ситуації в країні, шляхом певної часткової адаптації бізнесу та підтримки міжнародних партнерів.

В цілому, оцінка даних індексів споживчих цін, демонструє, що останні роки в Україні не є зовсім стабільними, найбільший вплив має збройна агресія РФ.

Надалі Україна буде мати значний дефіцит поточних рахунків, який виник через збільшення витрат на імпорт товарів і зменшення доходів від експорту. У 2022 році країна змогла зменшити дефіцит завдяки міжнародній фінансовій допомозі, який сягнув близько 8 млрд доларів США. Це допомогло у перекритті дисбалансів у потоків товарів, зокрема була велика диспропорція у імпорті енергетики. А все тому, що енергетична галузь залишається одною з найчастіших цілей масової атаки РФ [44].

Також в майбутньому, за базовим сценарієм Міжнародного валютного фонду, з 2024 по 2033 рік, очікується, що загальний дефіцит поточного рахунку України сягне 52,6 мільярда доларів. Це станеться через те, що Україна, ймовірно, буде витрачати на імпорт значно більше, ніж зароблятиме на експорті, приблизно на 30-40 мільярдів доларів щорічно. Крім того, міжнародна допомога може зменшитися у наступні роки [44].

Щодо динаміки експорту та імпорту (Рисунок 2.19), то відбувались постійні коливання протягом розглядаемого періоду. Експорт знизився з 64 427 млн доларів у 2012 році до 34 678 млн доларів у 2023 році. Імпорт також зменшився з 86 273 млн доларів у 2012 до 63 473 млн доларів у 2023 році. Основні моменти припали на 2014-2015 роки, де відбулося найбільше падіння і в експорті, і в імпорті, що відображає наслідки анексії Криму та війни на сході України. Починаючи з 2016 року, помітне поступове відновлення експорту та імпорту, проте імпорт росте швидше, ніж експорт, що призводить до зростання торговельного дефіциту. У 2021 році експорт значно зріс, але цей ріст був короткочасним. В 2022 та 2023 роках відбулося нове значне падіння, що, ймовірно, пов'язано з подальшою військовою агресією Росії та її впливом на торгівлю та економіку.

Рисунок 2.19 Динаміка експорту та імпорту України, 2012-2023

Джерело: Розроблено авторкою за даними [33]

Відповідно до даних Національного банку України, у лютому 2024 року сальдо зовнішньої торгівлі товарів і послуг становило 1,9 мільярда доларів США. У лютому імпорт товарів (\$4,8 мільярда) перевищив експорт товарів (\$3,3 мільярда), а імпорт послуг (\$1,8 мільярда) був більшим за експорт послуг (\$1,4 мільярда). Імпорт товарів і послуг продовжив зменшуватися в лютому, призводячи до дефіциту зовнішньої торгівлі, який став одним з найнижчих з моменту повномасштабного вторгнення [46].

Метали були одним з основних експортних товарів до кінця 2021 року та становили 23% від загального обсягу товарів. Зараз же їхня експортна вартість скоротилася до чверті цього рівня, оскільки виробництво металу зосереджено в районах сходу України, які регулярно атакується з боку росії. Мінеральні продукти, особливо руди, шлак та зола, також постраждали. Експорт зернових, другий за значимістю експортний товар (18% у 2021 році), також значно постраждав, проте ця шкода була пом'якшена децентралізованим виробництвом і зусиллями, що продовжуються, щодо забезпечення відкритості експортних коридорів, як сухопутних, так і морських. (Рисунок 2.20)

Рисунок 2.20 Динаміка товарної структури експорту

Джерело: Розроблено авторкою за даними [47]

Варто зазначити, що після виходу росії з підтримуваної ООН Ініціативи Чорноморського зернового ринку в липні 2023 року, Україні вдалося успішно створити самостійний коридор на західному узбережжі Чорного моря, який тісно слідує узбережжю біля Румунії та Болгарії. Війна особливо вплинула на різні аспекти бізнесу, такі як доходи, витрати, доступність ресурсів, пошкодження матеріальних активів, порушення логістики і зменшення клієнтів. За оцінками, економіка втратила від 30 до 50 відсотків своїх виробничих потужностей, основні збитки концентруються на сході України. Останні дані Національного банку України показують, що у травні зупинили свою діяльність повністю 14% підприємств, порівняно з 17% у квітні 2023. Проте рівень завантаження виробничих потужностей, як і раніше, залишається на 40 відсотків нижчим, ніж до початку війни. Основними проблемами в роботі є: ускладнена логістика, низька купівельна спроможність населення, труднощі у постачанні сировини товарів, знищення будівель та критичної інфраструктури, призупинені контракти з іноземними та місцевими клієнтами [45].

Для економічного відновлення України насамперед потрібно реалізація масштабних проєктів, потужна міжнародна підтримка, також розгляд передачі Україні заморожених російських активів та збільшення внутрішніх інвестицій, це все та інше зможе покращити макроекономічні показники.

Всесвітня організація охорони здоров'я зазначає основні фактори: які впливають на людину: забруднення повітря, води, ґрунтів, шум, антропогенні зміна клімату та зміна екосистем [48]. У той же час, наразі екологічна ситуація в країні під впливом війни стає все гірше і гірше.

Постійне знищення житлових та комерційних будинків, інфраструктури, включно з промисловими об'єктами, енергетичними установками, заводами, все це прямо впливає на збільшення забруднення екології в цілому. У тому числі на родючі землі, природні степи, ліси та водні екосистеми, які також зазнали вплив безпосередньо чи опосередковано, насамперед через проблеми, викликаними мінними полями чи нерозірваними боєприпасами, забрудненням води і повітря, лісовими пожежами, а також втратою можливості проведення моніторингу та управління цими територіями

У країні і раніше не були найкращі екологічні показники, за такими критеріями, як якість повітря, біорізноманіття та стан екосистем згідно з Індексом екологічної ефективності [49]. У 2020 році країна викинула понад 400 тисяч тон метану, діоксиду сірки та оксиду вуглецю. Ситуація зі стічними водами також критична, адже в поверхневій воді було скинуто 3316 м³ непрофільтрованих стоків [33].

Після закінчення бойових дій в період відновлення уряду України потрібно буде приймати нові закони, щодо підвищення стандартів викидів, на користь охорони довкілля і йому значному покращенню, адже наразі пошкодження екосистеми буде набагато катастрофічним, ні будь коли. Відновлювальні заходи мають відображати потребу в переході України до економіки зеленого та нульового викидів, у відповідності з екологічними та кліматичними цілями ЄС, в тому числі і цілями сталого розвитку.

На даний момент станом на квітень 2024 року, було зафіксовано і задокументовано 4744 заподіяння шкоди довкіл्लю внаслідок збройної агресії РФ, на загальну суму збитків близько 2,418 трлн грн, більшу частину з яких складають втрати нанесені атмосферному повітрю та земельним ресурсам. Звісно сума може сягати більше, адже багато чого ще не включено і переважно не можливо

відслідкувати, адже війна ще триває і більша частина збитків приходить на частинах лінії фронту, що унеможлиблює повноцінний моніторинг ситуації [50].

За оцінкою RDNA3 на момент грудня загальні потреби у відновленні та реконструкції оцінюються у 681 мільйон доларів США протягом наступних чотирьох років та 2,3 мільярда доларів протягом наступних десяти років, наразі потреби ставляться значно більше, і наділ сума буде лише збільшуватись. Майже половина (49%) цих потреб становить витрати на лісовідновлення на спалених територіях та будівництво сучасних деревних насаджень. Крім того, оцінено вартість відновлення пошкоджених доріг, будівель, обладнання та транспортних засобів. Також, необхідне сучасне обладнання для збирання врожаю на спалених територіях.

Оцінюється, що 2,8 мільйона гектарів, або 30% лісових земель, постраждали від мін або стали недоступними з інших причин. Області з найвищим рівнем пошкоджень від лісових пожеж також є тими, де потреби найбільші (Донецька, Луганська, Харківська та Херсонська). Підвищення кваліфікації персоналу лісового господарства безпосереднє необхідне для здатності розуміти ризики від мін, керувати пожежами, пов'язаними з війною, та підтримувати сертифікацію лісів під час війни [47]. Викиди, пов'язані з веденням війни, продовжують зростати. Споживання пального стабільно збільшувалося з кожним місяцем війни як для активних бойових операцій військ на фронті, так і для постачання різних вантажів та інших дій.

Збільшення обсягів використання боєприпасів призвели до значного збільшення виробництва зброї в РФ, Україні та інших країнах для поповнення запасів, що збільшує використання вуглецевої інтенсивних вибухових речовин, сталі та інших матеріалів. Для завдання більшої бойової шкоди, Росія продовжує будувати та розширювати кілометри укріплень вздовж і за лініями фронту, використовуючи бетон як будівельний матеріал, що призводить до збільшення викидів вуглецю. Загальна кількість парникових газів пов'язані з виробництвом військової техніки, яка була знищена та пошкоджена під час війни становить 37,0 мільйонів тонн CO₂ еквівалентів [51].

Кількість пожеж, розмір яких перевищує 1 гектар, збільшилася в 36 разів протягом першого року війни порівняно з попереднім і залишалася значним джерелом викидів парникових газів. Ці пожежі в основному спостерігаються у близькості до лінії фронту, і багато з них призводять до знищення лісових масивів. Хоча пожежі вщухли протягом зими 2022/2023 років, вони знову посилюються під час теплої весняної та літньої погоди. Загальні викиди сягають 22,2 мільйони тон CO₂ [51].

Одною з найбільш руйнівних подій, як для людей, так і для довкілля 2023 року була руйнування дамби Каховської ГЕС. Як наслідок руйнації ГЕС було затоплено понад 63 тис. га земель, що спричинило деградацію ґрунтового покриву, вимивання з ґрунту поживних речовин, такі як азот, кальцій та інші, що і призводить до значної втрати родючого шару [50]. Затоплення лісів на Херсонщині також призвело до зменшення поглинання парникових газів, а також зменшення площі водного дзеркала, яке в свою чергу вплинуло на кліматичні зміни, такі як зменшення опадів, пилові бурі, підвищення температури у регіоні та збільшення ризиків посухи на полях центрального і південного регіонів України.

За співтовариством держави та ООН, а саме звітом RDNA3 розмір збитків та втрат, завданих внаслідок зруйнування греблі Каховської ГЕС. Прямі збитки становлять приблизно 2,79 мільярда доларів США, а загальні втрати перевищують 11 мільярдів доларів США. Зазначається, що наслідки катастрофи українці будуть відчувати ще довгою. Найбільші прямі збитки були зафіксовані в енергетичному та житловому секторах; збитки в енергетичному секторі склали 1,26 мільярда доларів США, а в житловому - понад 1,1 мільярда доларів США. Сектори довкілля та енергетики зазнали найвищих втрат, що може підірвати довгострокову стабільність та відновлення [47].

Дані ДСНС демонструють що, за 24.02.2022 - 30.04.2024 року на території країни було знешкоджено 490 758 вибухонебезпечних предметів. Обстежено територію площею 1290 кв. км [52]. А саме одним з погіршень навколишнього середовища є широке поширення токсичних хімічних речовин, що є продуктами використання військової техніки, а також компонентами боєприпасів, вибухівок,

ракет та ракетного палива, і це ще раз демонструє критичність впливу війни на довкілля, бо кожний вибухонебезпечних предмет це суміш з небезпечних речовин. Серед яких збіднений уран та його оксиди, ртуть і її сполуки, свинець, стронцій, алюміній, легкі органічні сполуки, такі як азот і сірка, а також безліч інших речовин, склад яких важко передбачити. Усе це і надалі буде забруднювати довкілля, роблячи землю не придатною для посіву, зменшення живності та безпосередньо впливаючи на людину [53].

Сьогодні безперечно розвиток економічно-екологічного становища України гальмує війна і вона буде продовжувати гальмувати, багато років і після війни, тому потрібно вже зараз займатись питаннями: як саме можливо мінімізувати катастрофічний вплив на довкілля, які проєкти можливо реалізовувати зараз і в майбутньому, і безперечно залучати як власну так і міжнародну підтримку. Вдосконалення екологічного законодавства країни стане критично важливим для поліпшення теперішньої і майбутньої ситуації охорони навколишнього середовища, що надасть змогу досягнути стандартів Європейського Союзу, цілей сталого розвитку, а також зберегти навколишній світ для майбутніх поколінь.

РОЗДІЛ 3

СУБ'ЄКТНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1 Рекомендації щодо стратегії сталого розвитку малого підприємства

У забезпеченні сталого розвитку малі підприємства грають важливу роль, адже вони зазвичай становлять більшу частку бізнесу в країнах. Наприклад, в Україні станом на 2020 рік малі підприємства становили 52,2% від загальної кількості підприємств. За 2022 рік ситуація дещо змінилась і першість зайняли мікропідприємства з 78,8%, в той час як мале підприємство було наступним за кількості з 15,5%, проте це не зменшує їх важливість [54].

Малі підприємства мають більші переваги над іншими, якщо розглядати з точки зору впровадження стратегії сталого розвитку. Невеликий розмір підприємства дає змогу швидко адаптуватись під час змін, в тому числі при впровадженні ідей сталого розвитку. Малі підприємства мають вплив на громадськість так, як зазвичай розташовані в місцевих громадах, а також вони виробляють менший слід вуглецю, тому менше впливають на екологію. Також малі підприємства зменшують безробіття, шляхом великого залучення людей, які шукають роботу, підтримують розвиток своєї місцевості, що сприяє розвитку інфраструктури. З іншого ж боку малі підприємства мають певні недоліки такі як: обмеженість фінансів і людських ресурсів, що створює певні проблеми для підприємства для провадження деяких механізмів сталого розвитку і інноваційних технологій, через вже згадану фінансову обмеженість ресурсів, малі підприємства вразливіші щодо критичних ситуацій на ринку і в цілому в країні, більше ніж великі підприємства, тому й частіше можуть припиняти ведення бізнесу.

Сьогодні бізнес потерпає від війни так саме як і всі інші аспекти держави, деякі витримують і продовжують працювати, деякі ні і відповідно зачиняються. Зараз малі підприємства стикаються з величезними викликами, такими як зменшення купівельної спроможності населення, постійні обстріли як енергетичної інфраструктури (що спричиняє додаткові витрати підприємству), так і самих складів підприємств, перебої постачання товарів та послуг, міграція населення (відповідне зменшення не тільки клієнтів, а й робітників), зростання цін на сировину та обладнання, і можливе перерозташування самого бізнесу з особливо небезпечних територій. Усе потрібно враховувати у розробку стратегії сталого розвитку, адже війна вплинула на всі аспекти бізнесу і навіть післявоєнний час не буде найкращим для бізнесів. Цілі сталого розвитку в наш час є дуже важливими, не дарма більшість розвинених країн усе більше заохочують як бізнес так і уряди інших країн згуртуватись над глобальними проблемами, бо спільне вирішення цих проблем значно покращить життя кожного представника людства і навколишнє середовище.

Для бізнесу це безпосередньо важливо, саме він може охопити різний масштаб проблем сталого розвитку, таких як бідність, гідна освіта, зміну клімату та інші, і впровадити їх у свої стратегії компаній. У комплексі з баченням підприємств і цілями сталого розвитку компанії можуть отримати розширення цих стратегій, відкрити нові можливості: нові ринки, інноваційні рішення та зміни, які допоможуть отримати більше для самих себе і в тому числі для світу в цілому. Зосередженість на цілях сталого розвитку допоможе підприємствам перейти на більш ефективні засоби і методи використання ресурсів, відкриє альтернативне бачення ведення бізнесу, залучить більше клієнтів, надасть саме їхню підтримку, в той час як компанії, які не зосереджені на стратегії сталого розвитку можуть мати негативну репутацію.

Наразі ситуація в Україні, якщо розглядати довоєнний період, була краще середнього, і навіть зараз більшість компаній підтримують стратегію сталого розвитку, адже розуміють їхню важливість. Так за дослідженням Європейською Бізнес Асоціації, Індекс сталого розвитку у 2023 році зріс і досягнув 3,5 балів із 5,

це вище на 0,23 пункти, ніж в 2021 році. В Україні у січні 2024 було оприлюднено Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 [55], де описані нагальні проблеми малого та середнього підприємництва в Україні, їх розв'язання та майбутні результати, в подальшому ще будуть обговорення щодо правильності описаних кроків подолання проблем, із міжнародними партнерами та безпосередніми представниками підприємств.

Проте варто також зазначити про перешкоди, які можуть перешкоджати малим підприємствам впроваджувати стратегію сталого розвитку, з основних можна назвати обмеженість фінансових ресурсів, адже малі підприємства не володіють великими бюджетами і доходами, тому власники можуть відмовлятися від технологій. Наступною перешкодою є недостатня інформативність про необхідність залучення сталих стратегій та відсутність інформації про те як саме правильно це зробити, як на етапі розробки бізнес-моделей так і на регуляторному рівні. Якщо це не є абсолютною вимогою від держави, то власники підприємств можуть не захотіти впроваджувати нові методи. Усе це створює бар'єрність для досягнення цілей сталого розвитку.

Виходячи з цього можемо запропонувати рекомендації щодо стратегії сталого розвитку малого підприємства :

- Створення сприятливої законодавчої бази для легкого і просто у розумні переходу на підтримку сталого розвитку, включно зі стимулюванням малих підприємств.
- Фінансова підтримка підприємств по типу надання грантів, кредитів, додаткових пільг, щоб могла уможливити перехід на сталі технології і методи без фінансових труднощів для малих підприємств.
- Забезпечення відповідної інфраструктури для можливих відходів з виробництва. Якщо впроваджувати певні нормативи і способи сталості, то відповідно потрібно створювати такі умови де це можливо було б реалізувати.
- Впровадження безоплатних консультацій для бізнесу щодо стратегій сталого розвитку і їхніх бізнес-моделей. Створення бізнес-тренінгів, або ж

організацій малих підприємств для подальшого обговорення впровадження сталості може покращити ситуацію шляхом залучення більшості представників малих підприємств, які б могли допомогти один одному, і також за допомогою держави.

➤ Проведення аналізу результатів і пошук нових рішень у разі непрацюючих методів, постійне оновлення пропозицій від держави та зосередження на актуальності цих методів в тій чи іншій ситуації, особливо це важливо зараз в умовах повної невизначеності.

➤ Державі потрібно більше залучати міжнародної підтримки і виконувати необхідні умови для цього, особливо це важливо як в стані війни, так і в після воєнний час. Важливо зосередитись на визначені основних цілей сталого розвитку і прямувати до вирішення їх покроково.

➤ Найголовнішою рекомендацією можна назвати - постійну комунікацію держави з бізнесом, а саме піднімати багато питань від розуміння і значимості стратегії сталого розвитку, до кінцевого впровадження і подальшого її підтримки. Якщо буде правильно налагоджену комунікацію, то це призведе до ефективності впровадження різних нормативів і регулювань, це випередить можливі конфліктуючи ситуації між державою та малими підприємствами.

Наразі можна сказати, що навіть в умовах війни країна обрала правильних шлях у напрямку сталого розвитку і подоланні глобальних проблем, чи буде ефективна оприлюднена Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва, зможемо дізнатись практично в майбутньому, адже зараз ця стратегія викликає позитивні відгуки як у міжнародних представників, так і малого та середнього бізнесу.

3.2 Оцінювання ефективності інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку

Сьогодні все більше і більше країн залучаються до підтримки міжнародних організацій задля забезпечення сталого розвитку по всій території через збільшення проблем пов'язаних із зміною клімату, обмеженість ресурсів, забруднення навколишнього середовища.

Задля заподіяння викликів у світі, міжнародними організаціями було створено цілі сталого розвитку, які виокремлюють основні потреби для загального добробуту суспільства (більш детально описано у 1.2).

Всього існують 17 цілей сталого розвитку, які охоплюють більше 169 завдань, які конкретно вказують на дії, які потрібно зробити країнам для підтримки цих цілей. Також існує глобальна система індикаторів, яка вміщає в собі 231 індикатор, які необхідні для оцінки ефективності використаних інструментів, у цілому змін, розуміння які ситуації відбулись, як вони відбулись, з якою швидкістю, як далеко країни чи компанії до досягнення цілей сталого розвитку.

Існує безліч критеріїв інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку, вони бувають різними, і обираються в залежності від характеру проблеми так і від можливостей країну, в основному це нормативні інструменти (звіти, документи, закони) на яку спираються країни при створенні власної законодавчої бази щоб подолати виклики.

У Додатку В наведена Таблиця В для оцінки ефективності цих інструментів з огляду на їхні види з прикладами. Оцінка ефективності базувалась на таких аспектах як: відповідність інструментам до цілей сталого розвитку, їхня здатність змінити показники та надати очікувані результати; економічна ефективність, де застосування цих інструментів позначається позитивно на економіці; задоволеність суспільство, адже в першу чергу цілі сталого розвитку зосередженні не тільки на екологічних аспектах, а й загальному благополуччю всього населення; ну і

безпосередньо екологічна ефективність, де застосування інструментів в першу чергу не шкодить навколишньому середовищу.

Узагальнено можемо визначити по кожній ланці інструментів: *Нормативно-правові* можуть бути ефективними у разі коли це обґрунтоване рішення з постійними аналізом, моніторингом, врахуванням наслідків та переглядом, оновленням, адже вони формують законодавчу- базу, проте є негативні аспекти такі як тривалий процес та можливий обхід прийнятих законів, де вигоди підуть не на користь суспільству.

Фінансові інструменти представляють собою стимулювання та інвестиції в проекти, організації, компанії та інше, що само по собі має позитивну сторону, проте недостатність коштів, або ж неправильно обрана інвестиція можуть мати наслідки.

Економічні інструменти: це про підвищення/зниження ставок, ефективне використання можливих ресурсів та певне розуміння куди потрібно спрямовувати кошти, проте при використанні неправильних інструментів може виникнути дисбаланс та незадоволеність суспільства.

Просвітницькі інструменти: зазвичай мають довготривалий характер та середню ефективність, через соціальні чинники. Неправильно підібрані інструменти освіти можуть неефективно залучити більшу кількість людей, що спричинить низьку сталу свідомість. Проте ці інструменти можуть бути подані на більшу кількість населення і в цьому є простота впровадження цих інструментів.

Для *інформаційних інструментів* потрібне значне фінансування, і хоч це охоплює таку ж велику частину населення як і просвітницькі інструменти, проте

є певний ризик, що інформація буде подана недостовірно, також не кожна людини зможе отримати цю інформацію.

У цілому після застосування будь-яких інструментів потрібно проводити моніторинг по індикаторам сталого розвитку для розуміння ефективності інструмента, а також орієнтуватись на основі міжнародних документи від ООН, ЮНІСЕФ, МОЗ та інших. І важливо зазначити, що ефективно можливе подолання глобальних проблем сталого розвитку полягає у залученні майже усіх інструментів.

3.3 Аналітика величини впливу держави, приватного бізнесу та громадських організацій на вирішення глобальних проблем сталого розвитку

Вирішити глобальні проблеми сталого розвитку на одинці можливо, проте це вимагає неабияких зусиль, в той же час ефективніше можливо це зробити коли усі представники суспільства докладають зусилля. Так держава, приватний бізнес та громадські організації об'єднуються задля спільного подолання проблем сталого розвитку.

Держава як суб'єкт, займається встановленням нормативно-правової бази, бізнес відповідає цим нормам і впроваджує їх у свої бізнес-стратегії, громадські організації розповсюджують інформацію про проблеми сталого розвитку та залучають громадськість. Усе це в комплексі дає успішне виконання завдань цілей сталого розвитку.

Проте об'єднання суб'єктів та подальшої ефективної співпраці можливе лише через розуміння наслідків своїх дій для суспільства та екології, і була б присутня зацікавленість у цьому дійстві. Так як міжнародні організації об'єднали

велику кількість країн для співробітництва в питаннях протистояння глобальних викликів, так і суб'єкти конкретних держав повинні об'єднатись.

Якщо розглядати більше детально по ступеню впливу, то в першу чергу найбільшу значимість займає державний апарат. Адже саме він займається впровадженням політик економічного зростання, різних програм, задля забезпечення захисту довкілля. Державні установи повинні приймати рішення щодо впровадження нових правил, які було б адаптовані під існуючі стратегії, конвенції та протоколи щодо збереження та управління навколишнім середовищем. Вони мають вплив як на регулювання бізнесу, так і на громадські організації, можуть як вводити податки для бізнесу, так і надавати фінансування проєктам організацій. До того ж саме уряд підтримує міжнародне співробітництво зі іншими країнами, такими методами як Паризька угода, Цілі сталого розвитку ООН та інші.

Держава безперечно є важливою для забезпечення вирішення проблем сталого розвитку, проте не менш важливим і є і приватний бізнес, адже саме вони становлять більшу частину забезпечення економіки. Також саме бізнес розвивається швидше і впроваджує інноваційні технології, та реалізує корпоративну відповідальність. Ступінь впливу бізнесу на подолання глобальних проблем сталого розвитку визначається зацікавленістю і залученістю бізнесу у відповідно вирішення цих проблем шляхом використання рекомендацій від держави і відповідністю за міжнародними стандартами та корпоративною відповідальністю. За значним фінансуванням від державного апарату, або ж міжнародних інвесторів, а також, наприклад, певні пільги на використання зелених технологій, можуть додатково стимулювати приватний сектор розвиватись у цій сфері, і відкрито створювати про це звітність, чим самим підтримувати свій імідж на ринку і залучати нових інвесторів і ставати прикладом для громадськості.

У свою ж чергу громадські організації є здебільшого представниками населення і стають на захист їх прав, і прав навколишнього середовища. Їм також необхідно співпрацювати з бізнесом та державою для більшої ефективності виконання своїх зобов'язань. Організації стають певним мостом для зв'язку населення з бізнесом та державою, через інформування людей про проблеми та

шляхи їх вирішення сталого розвитку, проведення моніторингу компаній задля відслідковування виконання законодавства, екологічних стандартів, дотримання прав людини та іншого. Також можуть інформувати і у зворотному напрямку – наприклад про ініціативи населення державу або ж бізнес.

Отож можна визначити, що найбільший вплив на вирішення глобальних проблем сталого розвитку все ж таки є держава, адже має значні ресурси впливу на економічні, соціальні, фінансові та екологічні аспекти країни. Проте варто зазначити, що усі суб'єкти впливу є важливими і невід'ємними, і задля ефективності усі вони повинні працювати разом, співпрацюючи, щоб створити основу для сталого розвитку в державі. Усі вони є діями й єдиними, хто може забезпечити подолання викликів і відповідно до взаємних потреб і спільних інтересів усіх зацікавлених сторін.

Остання Стратегія сталого розвитку України до 2030 року була затверджена у 2017 році, надалі відбувались лише оновлення проєктів вузького призначення в контексті сталого розвитку, як наприклад: Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року, а також оновлення Національного плану дій (наприклад затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року).

З огляду на це можна зазначити певні рекомендації, щодо удосконалення наявної стратегії сталого розвитку України:

- Першочергово це перегляд Стратегії сталого розвитку України в цілому, тобто оновлення, адже за останні відбулись певні критичні моменти такі як пандемія і війна, які мали вплив не лише на Україну, а й на світ в цілому
- Необхідно врахувати усі зацікавлені сторони включно з державою, бізнесом, громадськими організаціями та населеннями в цілому, адже саме ці суб'єкти і складають в цілому країну, це надасть можливість скласти більше ефективну стратегію.
- Впровадження нових інструментів та механізмів актуальних зараз може підсилити моніторинг за виконанням завдань цілей сталого розвитку.

➤ Залучення міжнародної підтримки як для обміну досвідом, так і для інвестицій в різноманітні проєкти, це зможе значно покращити наявні методи описані в стратегії сталого розвитку.

➤ Найважливіше в оновленій стратегії, необхідно зауважити на наявні глобальні і національні проблеми України, як під час війни, так і на період відновлення, задля вже надання вирішення цих проблем з урахуванням сталості та екологічності.

Усі ці рекомендації значно зможуть покращити наявну Стратегію і допомогти у вирішеннях глобальних проблем.

ВИСНОВКИ

Отож глобальні проблеми сталого розвитку все ще становлять загрозу існування всьому населенню планети, виклики якого можливо подолати спільними зусиллями. Об'єднаність країн навколо цих викликів значно покращить життя людству і навколишньому середовищу, включно з майбутнім поколінням. Утім варто докладати більше зусиль кожній країні, кожній компанії, організації і кожній людині для цього. Завдання держав виконувати свої зобов'язання поставлених завдань цілей сталого розвитку, розповсюджувати інформацію про це і заохочувати своїх громадян. Потрібно чітко визначати конкретні внутрішні проблеми, які впливають на усіх інших. Усвідомленням масштабів проблеми, людство вже зробило крок на шлях до їх вирішення, створюючи стратегії і рекомендації впровадження до них.

У результаті написання дипломної роботи, метою якого був аналіз глобальних проблем сталого розвитку з економічної точки зору, було визначено, що концепція сталого розвитку подолала довгий шлях до того вигляду, якою вона є зараз, і створення цілей сталого розвитку ООН є наразі пріоритетним завданням. Ця концепція не тільки для подолання екологічних проблем таких як виснаження ресурсів Землі, зміна клімату, вона і про економічні втрати, соціальні нерівності та зниження добробуту населення, що спричиняються дестабілізацію по всіх кутках планети. Було підтверджено, що виклики такі як зміна клімату, зростання бідності, нерівності та виснаження природних ресурсів, серйозно впливає на всі категорії населення і навколишнє середовище.

У першому розділі було досліджено розвиток концепції сталого розвитку, що дав змогу окреслити основні цілі сталого розвитку, де їх було описано та класифіковано, це є важливо, для визначення завдань їх вирішення. Також було охарактеризовано інструментарій подолання цих проблем та розглянуто індекси сталого розвитку, що надають загальне оцінювання прогресу у досягненні цілей.

У другому розділі було проаналізовано глобальні проблеми сталого розвитку, як всього світу так і на прикладі України. Визначено, що зміна клімату існує і несе критичні екологічні проблеми, такі як зниження біорізноманіття, знищення цілих екосистем, що в свою чергу призводить до економічних втрат, а також прямо впливає на стан здоров'я людини, як наприклад смерть, фізичні травми, недоїдання, респіраторні та серцево-судинні захворювання, психологічні хвороби у зв'язку з екстремальними погодними явищами, а також зараження інфекційними захворюваннями.

Існуюча і зростаюча бідність населення демонструє необхідність збільшеної залученості усіх держав у цей процес, особливо це стосується бідних країн, які лише частково можуть виконувати міжнародні зобов'язання. У тому числі і гендерна нерівність, яка має тенденцію зниження у розвинених країнах, і зростання у бідних. Дана проблема є і наразі актуальною для її вирішення, адже гендерна нерівність безпосередньо впливає на економічну ефективність країни.

Було проаналізовано вплив війни на Україну, де визначено, що з початку незалежності держави більшість показників мали позитивну тенденцію, втім повномасштабна війна, розпочата у 2022 році, спричинила критичне зниження по всіх показниках. Зниження економічного потенціалу, чисельності населення, забруднення навколишнього середовища – усе це гальмує розвиток економічно-екологічного становища України, що в свою чергу призупиняє можливість підтримки у повному обсязі сталого розвитку, коли це так необхідно.

У третьому розділі створено рекомендації для малого підприємства в контексті концепцій і стратегії сталого розвитку, які включають у себе створення законодавчої бази, збільшення фінансової підтримки та міжнародних грантів, постійну комунікацію держави з бізнесом. Оцінка ефективності інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку показала про необхідність сукупних дій держави, бізнес, громадських організацій та громадськості для повноцінної ефективності, особливо в умовах війни. Надані рекомендації щодо покращення стратегії сталого розвитку України включають в себе повне оновлення стратегії з актуальними проблемами сьогодення, урахування усіх зацікавлених

сторін у країні, і саме для України важливий перегляд стратегії з урахуванням контексту війни і післявоєнне оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лелеченко А. П. Феномен поняття "Сталий розвиток". Державне управління: удосконалення та розвиток 2017, № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1649>.
2. Радишевська, З. М. Поняття та структура принципу сталого розвитку. PolUkr: польсько-український портал. URL: <http://www.https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku/>
3. Доповідь Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку. – Ріо-Де-Жанейро, 3-14 червня 1992. [Електронний ресурс].– URL: Agenda 21. Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3 – 14 June. [Document A/CONF.151/26/REV.1(VOL.I)]. – New York : United Nations, 1992. – 492 p.
4. Бусел, В. Т. "Великий тлумачний словник сучасної української мови." (2005): 1506.
5. Butlin, John (1989-04-01). Our common future. By World commission on environment and development. (London, Oxford University Press, 1987, pp.383 £5.95.). Journal of International Development (en) 1 (2)..
6. Дейлі Г. Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку: Пер. з англ. – К.: Інтелсфера, 2002. – 312 с. (Herman E. Daly.Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development.- Boston: Beacon Press, 1996).
7. Чала, В. С. (2022). Генезис концепції сталого розвитку як динамічна реакція на виклики індустріальної епохи. *Економічний простір*, (182), 7-16. URL: https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/metod_materialy_do_modulyu.pdf
8. Кун Томас. Структура наукових революцій. — К.: Port-Royal, 2001. — 228 с. URL: <http://litopys.org.ua/kuhn/kuhn.htm>
9. України, Закон. "Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року." URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A> (2018)

10. Указ Президента України. "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року . " URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (2019)
11. Сталий розвиток. Портал «Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку». URL: <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development>
12. Big shifts, small steps. Survey of Sustainability Reporting 2022, KPMG. URL: <https://kpmg.com/dp/en/home/insights/2022/10/survey-of-sustainability-reporting-2022.html>
13. Вернадський В. Наукова думка як планетне явище / В.Вернадський // Хроніка 2000 – 2004. – №1-2(57-58). – С. 11-21.
14. Тарасова, О. А., & Амірова, Р. І. (2014). До питання про класифікацію глобальних проблем сучасності. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, (61), 88-93.
15. Політологічний енциклопедичний словник. – К. : Генеза, 2004. – С. 108.
16. Рішар Ж.-П. На зламі: Двадцять глобальних проблем – двадцять років з їхньої вирішення / Ж.-П. Рішар. - М.: Ладомир, 2006. - С. 74; табл. 11.1
17. Мельник, Л. Ю., & Удовиченко, В. (2018). Економічні інструменти реалізації механізму стимулювання сталого розвитку регіонів. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7334>
18. Фоміна, М. В. (2010). Сталий розвиток економіки в умовах глобалізації: теорія і методологія. URL: <http://mail.disslib.org/stalyi-rozvytok-ekonomiky-v-umovakh-hlobalizatsiyi-teoria-i-metodolohia.html>
19. Ханова, О. В., & Скібіна, С. О. (2017). Сталий розвиток країн ЄС: методика й індикатори оцінювання. (3), 20-32.
20. Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation URL: <https://www.heritage.org/index/>
21. Зайцева, Л. О. (2020). Класифікація індикаторів оцінки сталого розвитку. ВЧЕНІ ЗАПИСКИ, 202075.
22. Intergovernmental Panel on Climate Change, 2023. IPCC. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/resources/spm-headline-statements/>

23. Earth System Research Laboratories. Global Monitoring Laboratory URL: <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/data.html>

24. Statista. Global data and business intelligence platform. URL: <https://www.statista.com/statistics/510894/natural-disasters-globally-and-economic-losses/>

25. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Forging a climate-resilient Europe - the new EU Strategy on Adaptation to Climate Change 2021 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:82:FIN>

26. Quantifying the Impact of Climate Change on Human Health. 2024 World Economic Forum URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Quantifying_the_Impact_of_Climate_Change_on_Human_Health_2024.pdf

27. Joe Hasell (2022) - “From \$1.90 to \$2.15 a day: the updated International Poverty Line” Published online at OurWorldInData.org URL: <https://ourworldindata.org/from-1-90-to-2-15-a-day-the-updated-international-poverty-line#article-citation>

28. Joe Hasell, Max Roser, Esteban Ortiz-Ospina and Pablo Arriagada (2022) - “Poverty” Published online at OurWorldInData.org URL: <https://ourworldindata.org/poverty>

29. World Bank (2024), Poverty and Inequality Platform (version 20240326_2017_01_02_PROD) URL: <https://pip.worldbank.org/home>

30. Esteban Ortiz-Ospina, Sandra Tzvetkova and Max Roser (2018) - “Women's Employment” Published online at OurWorldInData.org. URL: <https://ourworldindata.org/female-labor-supply>

31. UNDP, Human Development Report (2021-22) (2022) URL: <https://ourworldindata.org/economic-inequality-by-gender>

32. United Nations Development Programme. GENDER INEQUALITY INDEX (GII) (2024) URL: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>

33. Державна статистика України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

34. World Economic Forum. Global Gender Gap Report. 2020, 2021, 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf, URL:
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf, URL:
https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

35. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року. Редакція від 16.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

36. What are the integration challenges of Ukrainian refugee women? Organisation for Economic Co-operation and Development URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/what-are-the-integration-challenges-of-ukrainian-refugee-women-bb17dc64/>

37. Population and Vital Statistics Report 2021 URL: <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210052610/read>

38. UNHCR Operational Data Portal for Ukraine. Дата звернення: 27.03.2024 URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

39. Ukraine — Internal Displacement Report — General Population Survey Round 12 (16 - 23 January 2023) URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-12-16-23-january-2023>

40. Офіс генерального прокурора. Про роботу прокуратури за рік повномасштабної агресії РФ. 2023 URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/preskonferenciya-andriya-kostina-pro-roboti-prokuraturi-za-rik-povnomasstabnoyi-agresiyi-rf>

41. UNHCR Ukraine Delivery Updates - 12 April 2024 URL: file:///C:/Users/glebp/Downloads/UNHCR%20Ukraine%20Operational%20Update_12%20April%202024_final.pdf

42. Ukraine Refugee Situation. The Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

43. Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію російської федерації та республіки білорусь. Коаліція «Україна. П'ята ранку». 2022. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf

44. Inflation Report. National Bank of Ukraine, 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1_eng.pdf?v=7

45. Drazen, R. A. K. I. C. (2024). Two years of war: The state of the Ukrainian economy in ten charts. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)

46. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

47. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 - December 2023. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union (EU), the United Nations URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>

48. Climate change and human health. RISKS AND RESPONSES. 2003. World Health Organization. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42742/924156248X_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

49. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. — Електронне видання. — Київ, 2023. URL: <http://surl.li/gwtun>

50. Наслідки воєнних дій та вплив на довкілля. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України: Екозагроза. Дата звернення: 30.04.2024. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>

51. Climate damage caused by Russia's war in Ukraine. Initiative on GHG accounting of war. 2023. URL: https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/20231201_ClimateDamageWarUkraine18monthsEN_1.pdf#page=5.05

52. Щодо розмінування підрозділами ДСНС території України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Дата звернення: 30.05.2024. URL: <https://dsns.gov.ua/map-demining>

53. Ангурець, О., Хазан, П., Колесникова, К., Куш, М., Чернохова, М., & Гавренек, М. Наслідки для довкілля війни росії проти України. Київ: ГО «Зелений Світ–Друзі Землі», 2023. 84 с. URL: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-war-damages-ua-version-04-low-res.pdf>

54. Кількість підприємств за їх розмірами за регіонами. Єдиний державний веб-портал відкритих даних за сприйняття Міністерства цифрової трансформації України. Дата звернення: 30.04.2024. URL: <https://data.gov.ua/dataset/5a32caa9-bcdd-400a-b74b-c49f83948e82/resource/da473e79-a6f1-4c30-886f-af65a8708cce>

55. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. Міністерство економіки України. Дата звернення: 01.05.2024. URL: <http://surl.li/pxc>

ДОДАТКИ

Додаток А

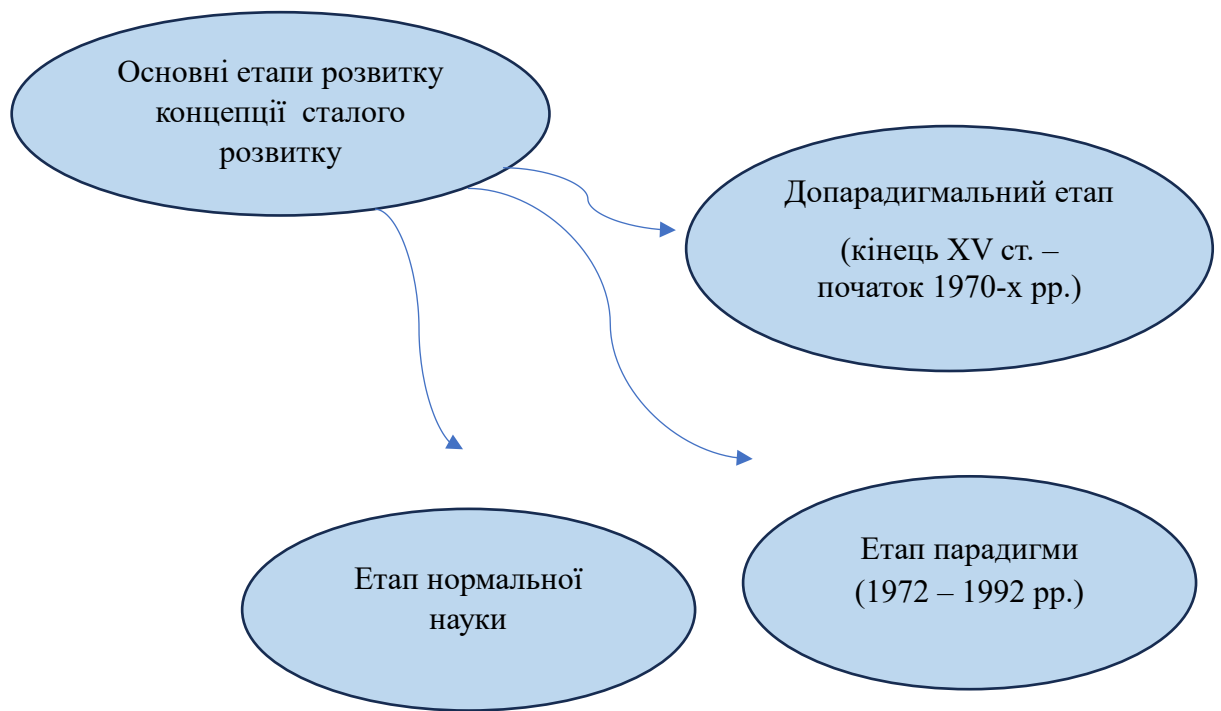

Рисунок А. Узагальнена схема етапів походження концепції сталого розвитку

Джерело: складено авторкою на основі підходу Т. Кун

Таблиця Б. Соціальні складові сталого розвитку за індексами

Назва індексу	Економічний аспект	Соціальний аспект			Екологічний аспект			Рік розробки	Зміні параметри
		Праця	Здоров'я	Освіта	Навколишнє	Сталий розвиток	Стабільність та безпека		
Всесвітній індекс благодійності, WGI	+	+	+	-	+	+	+	2010	3
Індекс людського розвитку, HDI	+	-	+	+	-	-	-	1990	4
Індекс соціального прогресу, SPI	-	-	+	-	-	-	-	2013	12
Індекс якості життя, EIU	+	+	+	-	-	-	+	2005, 2013	9
Індекс кращого життя, BLI	+	+	+	+	+	+	+	2011, 2016	24
Індекс процвітання, LPI	+	+	+	+	+	+	+	2007, 2016	89
Глобальний індекс миролюбності, GPI	-	\	\	-	-	\	+	2007	23
Валове національне щастя, GNH	+	\	+	+	+	+	+	1972	9
Міжнародний індекс щастя, HPI	-	-	+	-	+	\	+	2006	4
Індекс екологічної ефективності, EPI	-	-	+	-	+	\	+	2006	16
Індекс живої планети, LPI	-	-	-	-	+	\	+	1970	1100
Екологічний слід, EF	-	-	-	-	+	-	+	1995	6
Індекс скоригованих чистих/істинних накопичення/заощаджена, ANS	+	-	-	-	\	+	-	2000	3
Індекс конкурентоспроможного розвитку, GCI,	+	-	+	+	-	-	-	1979	12
Індекс економічної свободи, IEF	+	+	-	-	-	-	-	1979	10
Індекс продовольчої безпеки, GFSI	+	-	-	-	-	+	+	2012	28

Джерело: [21] («+» – включає, «/» – частково, «-» – не включає)

Додаток В

Таблиця В. Оцінка ефективності інструментів подолання глобальних проблем сталого розвитку

Інструменти	Приклади	Оцінка ефективності
Нормативно-правові	Стратегія сталого розвитку України до 2030 року	Висока
	Оподаткування викидів CO ₂	
Фінансові	Пільги та субсидії для стимулювання стійкого розвитку	Висока
	Інвестиції в сталі технології та інфраструктуру	
Економічні	Підвищення ставок екологічного податку	Низька
	Глобальний договір ООН – Оксфам Слід бідності	Висока
Просвітницькі	Корпоративний контроль прав людини	Середня
	Впровадження екологічної освіти в навчальні програм шкіл та університетів	Низька
Інформаційні	Впровадження екозаходів, тренінгів, транслявання по телеканалам місцевого телебачення	Середня
	Соціальні ініціативи (напр. ЮНІСЕФ “Voices of Youth”)	

Джерело: Розроблено авторкою